

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ
ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
КАФЕДРА ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

**на тему: «Використання соціальних мереж у бібліотечно-
інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках»**

на здобуття освітнього ступеня
зі спеціальності

бакалавра

029 Інформаційна, бібліотечна та
архівна справа

освітньо-професійної програми

Інформаційна аналітика та зв'язки з
громадськістю

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело*

(підпис)

Денис Вороненко
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ здобувача

Виконав: здобувачка вищої освіти гр. АЗД-41

Денис ВОРОНЕНКО

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник:

канд. іст. наук,
ст.дослідник

Юрій КОВТАНЮК

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Рецензент:

канд. філос.наук,
доцент

Світлана ЦИМБАЛ

Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Київ 2025

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва

Кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Ступінь вищої освіти бакалавр

Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Освітньо-професійна програма Інформаційна аналітика та зв'язки з громадськістю

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

документознавства

та інформаційної діяльності

Тетяна СИДОРЕНКО

«___» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
Вороненку Денису Артуровичу

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках»

керівник кваліфікаційної роботи Юрій КОВТАНЮК, кандидат історичних наук, старший дослідник

(Ім'я, ПРИЗВИЩЕ, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій від «24» лютого 2025 р. № 56

2. Строк подання кваліфікаційної роботи

«16» травня 2025 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи:

Мета роботи – з'ясування особливостей використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках.

Об'єкт дослідження – бібліотечно-інформаційне обслуговування.

Предмет дослідження – використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Теоретичні засади використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках

2. Сучасний стан використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек

3. Перспективи вдосконалення використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках

5. Перелік ілюстративного матеріалу: презентація, 8 рисунків, 2 таблиці

6. Дата видачі завдання «26» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Визначення тематики, вибір наукового керівника, уточнення теми	18.09.2024	
2	Розроблення та складання плану кваліфікаційної бакалаврської роботи	26.09.2024	
3	Підготовка 1 розділу	07.01.2025	
4	Підготовка 2 розділу	21.04.2025	
5	Підготовка 3 розділу	01.05.2025	
6	Висновки	09.05.2025	
7	Підготовка остаточного варіанта роботи	12.05.2025	
8	Написання відгуку науковим керівником	14.05.2025	
9	Оформлення й представлення роботи на кафедрі та перевірка на плагіат	16.05.2025	
10	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу, рецензія	20.05.2025	
11	Попередній захист роботи	27.05.2025	
12	Основний захист кваліфікаційної магістерської роботи	23.06.2025	

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Денис ВОРОНЕНКО

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Керівник

кваліфікаційної роботи

(підпис)

Олена КАРПЕНКО

(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра: 62 стор., 8 рис., 2 табл., 66 джерел.

Мета роботи – з'ясування особливостей використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках.

Об'єкт дослідження – бібліотечно-інформаційне обслуговування.

Предмет дослідження – використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках.

Короткий зміст роботи:

У кваліфікаційному бакалаврському дослідженні з'ясовано специфіку використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках. У дослідженні схарактеризовано теоретичні засади використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках; розглянуто сучасний стан і перспективи їх використання в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек; специфіку структурного складу та функціонального призначення національних бібліотек; диверсифікацію соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек; визначено перспективи використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек через використання технологій Web 2.0, Web 3.0, Web 4.0.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціальні мережі, бібліотечно-інформаційне обслуговування, національні бібліотеки, цифрові технології.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ В НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ	9
1.1. Бібліотечно-інформаційне обслуговування як складова онлайн діяльності національних бібліотек	9
1.2. Нормативно-правові цифрової трансформації бібліотечно- інформаційного обслуговування	17
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК.....	21
2.1. Структурний склад та функціональне призначення національної бібліотеки	21
2.2. Диверсифікація соціальних мереж у бібліотечно- інформаційному обслуговування національних бібліотек.....	28
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК.....	36
3.1. Інноваційне використання соціальних мереж у національних бібліотеках	36
3.2. Технології Веб 3.0, Веб 4.0 як перспектива вдосконалення використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванню в національних бібліотеках	44
ВИСНОВКИ.....	51
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасну епоху цифрових технологій соціальні мережі стали невід’ємною частиною комунікації та обміну інформацією у суспільстві. Вони відкривають нові можливості для бібліотек у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування, дозволяючи ефективно взаємодіяти з користувачами, популяризувати культурно-освітні ресурси та залучати нові аудиторії.

Національні бібліотеки, як провідні інформаційні центри країни, активно впроваджують соціальні мережі у свою діяльність для розширення доступу до інформації, підвищення рівня цифрової грамотності та формування сучасного іміджу бібліотеки.

Використання соціальних мереж дозволяє не лише оперативно інформувати користувачів про події та нові послуги, а й створювати інтерактивні платформи для обговорень, навчання і спільної творчості. Тому дослідження ролі соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек є актуальним та важливим напрямом розвитку сучасної бібліотечної справи.

Ступінь наукової розробки теми. Окремі аспекти використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні досліджувалися в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі бібліотекознавства, соціальних комунікацій, інформаційних технологій, публік рилейшнз, інформатики та документознавства, зокрема: В. Бондаренко [3], О. Воскобойнікова-Гузєва [5], В. Горовий [6], Т. Гранчак [7], Дж. Ейкرويد [12], Т. Коваль [15, 27], Л. Костенко [16], Є. Кулик [27], К. Лобузїна [18], С. Назаровець [27], В. Пашкова [29], Н. С. Редькіна [38], Л. Савицька [40, 41], В. Струнгар [50, 51], Л. Трачук [54], Л. Туровська [15], М. Хаустова [56], Т. Ярошенко [58] та ін. Зокрема, О. В. Виноградова та Н. М. Недопако [4] приділяли увагу сутності поняття «соціальні мережі» та їх ролі у соціальних комунікаціях, у той час як В. Горовий розглядав специфіку

функціонування соціальних мереж у системі соціальних комунікацій. Вчені О. Лобовикова й А. Мельников [17], а також В. В. Щербатюк [57] досліджували соціальні мережі як інструмент комунікації в інформаційному просторі. Л. Костенко і В. Пашкова визначали перспективи розвитку бібліотечної справи за допомогою впровадження інноваційних інформаційних технологій, зокрема використання соціальних мереж. Перспективи бібліотечного інтернет-обслуговування висвітлені у працях В. Бондаренко, зокрема особливості застосування технологій Web 2.0 – у Т. Ярошенко [58], а Web 4.0 – у Є. Коваль і С. Назаровця [27]. Питання віртуального обслуговування користувачів висвітлені у дослідженнях Л. Трачук [54].

Теоретичне підґрунтя дослідження також базується на нормативно-правовій документації щодо регулювання бібліотечної сфери, із врахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду (Закони України, документи ІФЛА, ЮНЕСКО). Таким чином, тема використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках висвітлюється у наукових працях фрагментарно, що обумовлює актуальність подальшого дослідження цього питання з урахуванням особливостей національних бібліотек.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у з'ясуванні особливостей використання соціальних мереж в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

- схарактеризувати теоретичні засади використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек;
- розглянути структурний склад та функціональне призначення національної бібліотеки;
- проаналізувати диверсифікацію соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек;

– визначити специфіку інноваційного використання соціальних мереж у національних бібліотеках через технологію Веб 2.0;

– розглянути перспективи вдосконалення використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках через технології Веб 3.0 та Веб 4.0.

Об’єктом дослідження є бібліотечно-інформаційне обслуговування як складова діяльності національних бібліотек.

Предмет дослідження – використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек.

У процесі дослідження було використано такі теоретичні загальнонаукові **методи**: аналіз – під час вивчення джерел за темою дослідження та для з’ясування базових понять дослідження; узагальнення – для визначення основних результатів дослідження, синтез – під час обґрунтування висновків.

Практичне значення роботи. Результати цього дослідження можуть бути використані в сучасній бібліотечній справі задля підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування в національних бібліотеках через використання соціальних мереж.

Структура роботи – обумовлена метою і завданнями та складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи – 62 сторінки, основний текст – 50 сторінок, перелік посилань – 66 (на 7 сторінках).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ В НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ

1.1. Бібліотечно-інформаційне обслуговування як складова онлайн діяльності національних бібліотек

Бібліотечно-інформаційне обслуговування (БІО) становить одну з ключових сфер діяльності національних бібліотек. Для кращого розуміння цього терміна доцільно розглянути його складові: бібліотека, інформація, обслуговування, а також пов'язані з ними поняття – бібліотечне та інформаційне обслуговування, інформаційні продукти, бібліотечні послуги і функції національної бібліотеки.

Згідно з Законом України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», бібліотека – це соціальний інститут, що має бібліотечно-бібліографічну, культурно-просвітницьку та науково-допоміжну функції, і покликаний забезпечувати накопичення, збереження й відкритий доступ до документально-інформаційних ресурсів (документів, книг та інших носіїв знань), які відображають набуті людством знання і сприяють розвитку інтелектуального та культурного потенціалу нації [33, с. 1].

Інформація, відповідно до законодавства, тлумачиться як зафіксовані або публічно представлені дані про явища і події у соціумі, державі чи природному середовищі [36, с. 1].

Поняття «обслуговування» зазвичай означає процес надання послуг користувачам – дію, що виконується однією стороною для іншої, не має матеріального характеру й не передбачає передачі права власності.

Бібліотечне обслуговування передбачає діяльність із надання різноманітних бібліотечно-бібліографічних та інформаційних послуг і продуктів, реалізованих через різні форми та методи для задоволення інформаційних потреб соціуму, шляхом використання глобальних

інформаційних ресурсів [7]. Це багатогранна система, яка включає як організаційні елементи (наприклад, стаціонарні й мобільні бібліотечні пункти, спеціалізовані структури), так і функціональні (мета, об'єкти, засоби, технології тощо); а також різні типи обслуговування за характером: абонементне, довідкове, консультативне, виставкове тощо [22, с. 9–10]. Важливим аспектом є цілісність системи, де всі елементи поєднані для ефективного задоволення запитів користувачів.

На рис 1.1 представлено структуру бібліотечного обслуговування.

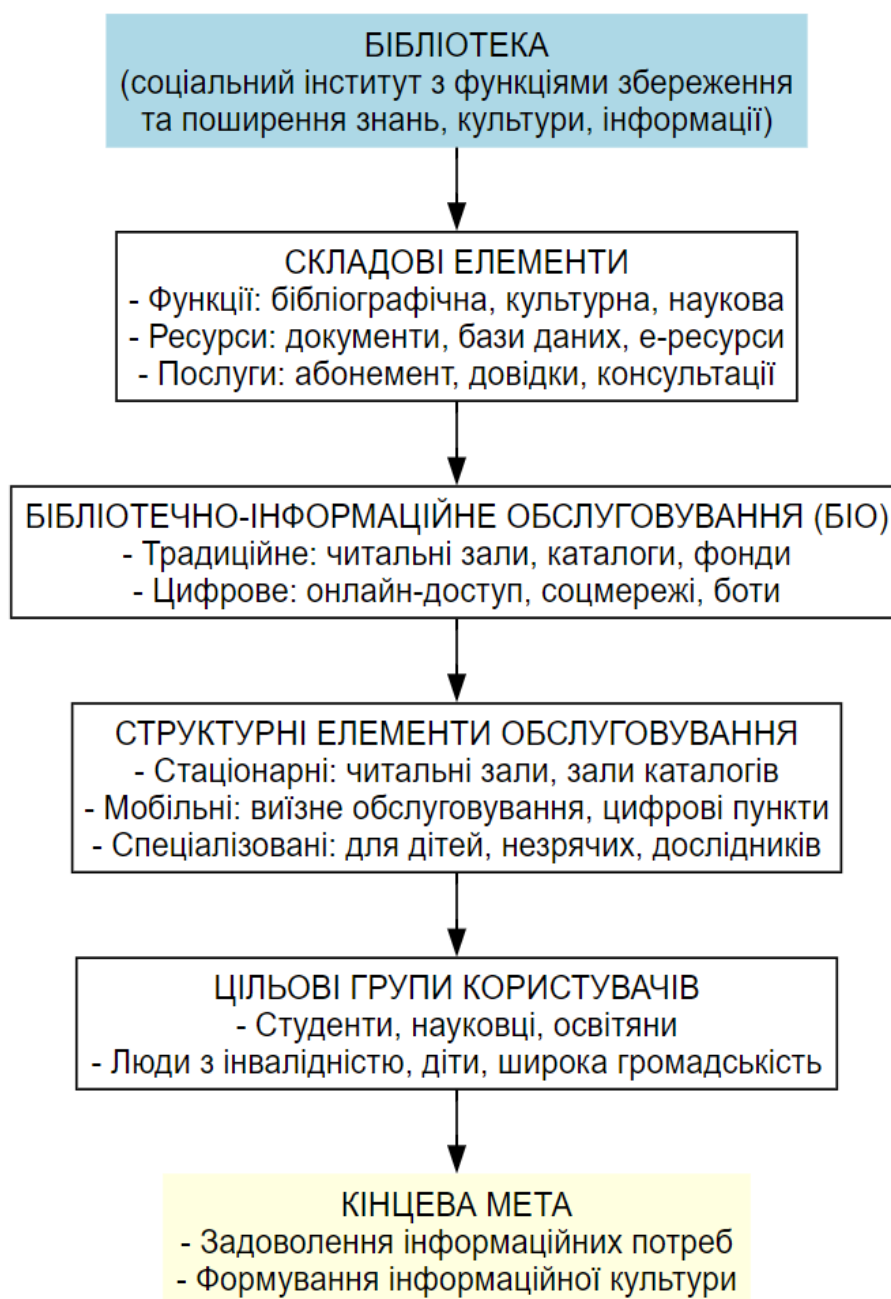

Рисунок 1.1 – Структура бібліотечного обслуговування

Функціонування бібліотечного обслуговування забезпечується відповідними підсистемами, а безпосередніми учасниками процесу є бібліотечні працівники, які прагнуть максимально відповідати потребам користувачів. Користувацький запит – основний предмет бібліотечного обслуговування – реалізується шляхом використання бібліотечних фондів, довідкових систем, технічного обладнання тощо [22, с. 10]. Успішне обслуговування завершується наданням послуги, а відмова у задоволенні запиту розглядається як негативний результат.

Система бібліотечного обслуговування базується на запитах користувачів і охоплює надання довідкових, інформаційних та бібліографічних послуг.

Основні її завдання включають:

- надання читачам довідково-бібліографічної й інформаційної допомоги із залученням сучасних технологій;
- підтримку і розвиток довідково-пошукового апарату; – організацію науково-бібліографічної діяльності;
- просвіту з основ інформаційної культури; – впровадження інноваційних бібліотечних та цифрових рішень [31].

Бібліотечне обслуговування виконує виховну і просвітницьку функції, сприяє розширенню культурного горизонту користувачів, адже виступає відкритою соціальною системою, що реагує на потреби громадян у доступі до документів. Ця система належить до підсистем інформації й культури, її ефективність зумовлена балансом між суспільними потребами та можливостями бібліотек [14].

Серед видів бібліотечного обслуговування виокремлюється нестационарне – надання послуг за межами бібліотеки (за місцем проживання чи роботи), що здійснюється через бібліотечні пункти або пересувні бібліотеки (бібліобуси).

БІО реалізується з урахуванням інформаційних, пізнавальних, комунікативних, освітніх і професійних потреб користувачів. Серед

запитуваних послуг – інформування про нові надходження, орієнтація в ресурсах, копіювання, переклади, а також організація заходів бібліотечної комунікації.

Технологічно бібліотечне обслуговування визначається як сукупність прийомів і методик, що формують алгоритм дій для ефективного надання послуг [29, с. 148]. Усі бібліотечні послуги класифікують на:

- послуги, пов'язані з комплектуванням, обробкою та зберіганням ресурсів;
- послуги безпосереднього доступу до документів та інформації.

Таким чином, мета бібліотечних послуг – задовольнити професійні, освітні чи культурні запити користувачів, незалежно від їхньої діяльності або місця проживання [16].

Отже, бібліотечні запити фактично є інформаційними потребами, реалізованими через професійне використання наявних інформаційних ресурсів. Інформаційні ресурси – це впорядковані масиви документів у системах, зафіксованих на різних носіях, і призначених для користувачів. Вони слугують базою для створення інформаційних продуктів – документованої інформації, що відповідає потребам аудиторії.

Інформаційні послуги – це сервіси, що надаються задля забезпечення користувачів релевантною інформацією у формі продуктів інформаційної діяльності [40]. Тож інформаційне обслуговування можна розглядати як процес надання користувачам необхідної інформації органами й структурами, що спеціалізуються на цьому.

Отже, бібліотечно-інформаційне обслуговування можна визначити як спеціалізовану діяльність бібліотечних структур, що забезпечують доступ до документів, інформації та послуг відповідно до потреб користувачів. БЮ спрямоване на підтримку освітньої, наукової та соціокультурної діяльності громадян через якісний доступ до інформаційних ресурсів та сприяння їх ефективному використанню.

Національна бібліотека, згідно із законодавством України, є головним державним закладом у галузі культури, освіти й науки, що виконує координаційні, дослідницькі й методичні функції в бібліотечній сфері [33].

Національна бібліотека України має широке зібрання вітчизняних і зарубіжних джерел, що спрямовані на задоволення потреб суспільства у сфері науки, культури, освіти й міжнародної комунікації.

Фонд національної бібліотеки України є частиною культурної спадщини держави, що охороняється на законодавчому рівні, а діяльність бібліотеки спрямовується центральними органами виконавчої влади.

В Україні функціонує вісім бібліотек із національним статусом: Національна парламентська бібліотека України, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Національна бібліотека України для дітей, Національна наукова медична бібліотека України, Національна історична бібліотека України, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН, Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Одеська національна наукова бібліотека.

Бібліотечно-інформаційне обслуговування в цифровій діяльності національних бібліотек включає також активне використання соціальних мереж як одного з каналів комунікації з користувачами. Соціальні мережі сприяють поширенню інформації про бібліотечні послуги, нові надходження, заходи та освітні проєкти, що реалізуються бібліотеками. У сучасному інформаційному просторі соціальні мережі відіграють ключову роль у комунікаційній діяльності бібліотек, зокрема національних. Їх використання дозволяє оперативно поширювати інформацію, підтримувати постійний зв'язок із користувачами, формувати позитивний імідж установи, а також залучати нову аудиторію. Функціональні можливості соціальних мереж є надзвичайно широкими, що робить їх важливим інструментом бібліотечно-інформаційного обслуговування в цифрову епоху. Доцільним є звернення до основних функцій соціальних мереж, які охоплюють інформаційне наповнення, просвітницьку діяльність, двосторонню

комунікацію, створення спільнот за інтересами, просування подій та ініціатив, організацію зворотного зв'язку з користувачами. Такий функціонал дозволяє бібліотекам перетворювати соціальні мережі на ефективний засіб реалізації культурно-освітніх та комунікативних завдань.

Визначення сутності соціальних мереж неможливе без урахування їх поділу за функціональним спрямуванням та доступністю. Якщо класифікувати соціальні платформи за метою використання, можна виокремити кілька груп. До першої належать ті, що орієнтовані на спілкування (як-от Facebook чи Telegram), де основна увага зосереджена на персоналізованих профілях та взаємодії користувачів. Інша група передбачає обмін візуальним контентом, наприклад Instagram або YouTube, які використовуються для публікації фотографій і відео. Окремий тип складають сервіси, що забезпечують можливість онлайн-конференцій та колективної взаємодії, такі як Zoom чи Skype. Існують також платформи для авторських текстів і медіа-зімонок, зокрема Twitter, а також сервіси для колекціонування візуального контенту, як-от Pinterest або Flipboard. Додатково варто згадати соціальні мережі, створені для об'єднання людей за інтересами (Friendster, Goodreads), що сприяють розвитку тематичних спільнот і читацьких клубів.

З іншого боку, класифікація соціальних мереж за способом доступу передбачає поділ на три основні категорії. До першої належать веб-орієнтовані платформи, які функціонують переважно через персональні комп'ютери (наприклад, Facebook, Twitter або YouTube) [46].

Другу категорію складають універсальні гібридні сервіси, котрі доступні як з мобільних пристроїв, так і з комп'ютерів (серед них Instagram, Telegram, Pinterest).

Третя група охоплює ті, що використовуються виключно через мобільні додатки, зокрема Snapchat або TikTok, які популярні серед молодіжної аудиторії завдяки динамічному формату контенту.

З огляду на статистичні дані, можна виокремити десятку найпопулярніших соціальних платформ у світі, що активно використовуються мільйонами користувачів щомісяця: Facebook (2,2 млрд активних користувачів), YouTube (1,9 млрд), Instagram (1 млрд), TikTok (500 млн), Twitter (335 млн), Reddit (330 млн), LinkedIn (294 млн), Viber (260 млн), Pinterest (250 млн) і Telegram (200 млн). Їхнє широке охоплення аудиторії робить їх перспективними інструментами для бібліотечної діяльності, оскільки саме на цих платформах сконцентрована основна частина інформаційного споживання сучасного користувача [46].

Для кращого розуміння доцільності використання кожної із соціальних платформ у контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування доцільно звернутися до аналітичної таблиці 1.1. Аналізуючи особливості кожної платформи, можна дійти висновку, що Facebook залишається найбільш універсальним каналом комунікації для національних бібліотек, особливо з огляду на його інструменти для взаємодії з громадою. YouTube відкриває значні можливості для поширення освітнього відеоконтенту та створення архіву віртуальних подій. Instagram та TikTok слід розглядати як платформи, орієнтовані на молодіжну аудиторію, де бібліотеки можуть презентувати свої послуги в інтерактивному форматі. Telegram, у свою чергу, є ефективним засобом швидкої доставки інформації, особливо за допомогою ботів і каналів. Таким чином, кожна соціальна мережа має свій потенціал, який може бути реалізований у межах стратегічної цифрової трансформації бібліотек.

Упровадження соціальних мереж у практику національних бібліотек є не лише модною тенденцією, а й нагальною необхідністю, продиктованою змінами у способі споживання інформації сучасною аудиторією. Це відкриває нові горизонти для персоніфікованого обслуговування, побудови партнерських стосунків із користувачами, формування інноваційного іміджу бібліотеки та розширення доступу до знань у цифровому суспільстві.

Таблиця 1.1 – Можливості бібліотечно-інформаційного обслуговування бібліотек через соціальні мережі

Соціальна мережа	Основне призначення	Аудиторія	Можливості для бібліотек
Facebook	Спілкування, події	Універсальна	Ведення сторінок, груп, оголошення
Instagram	Фото, відео	Молодь	Візуальне промо, сторіз
YouTube	Відеоконтент	Різновікова	Відеолекції, презентації книг
TikTok	Короткі відео	Підлітки	Освітні відео, book-trailers
Telegram	Месенджер, блоги	Активна молодь	Створення каналів, ботів
Pinterest	Зображення, добірки	Творчі спільноти	Тематичні добірки ресурсів
Twitter	Новини, думки	Журналісти, освітяни	Анонси подій, новини у форматі мікроблогів

Через соціальні платформи національні бібліотеки можуть ефективно залучати широку аудиторію, в тому числі молодь, формувати позитивний імідж, збирати зворотний зв'язок та оперативно реагувати на запити користувачів. Використання соціальних мереж також дозволяє підвищувати рівень інформаційної культури населення, сприяє розвитку цифрової грамотності та інтеграції бібліотечних ресурсів у повсякденне життя користувачів. Таким чином, соціальні мережі є важливим інструментом сучасного бібліотечно-інформаційного обслуговування в умовах цифрової трансформації.

Таким чином, бібліотечно-інформаційне обслуговування є важливою функцією національних бібліотек у справі забезпечення відкритого доступу до знань у глобальному інформаційному середовищі через професійні бібліотечні сервіси, що відповідають сучасним потребам цифрового суспільства.

1.2. Нормативно-правові цифрової трансформації бібліотечно-інформаційного обслуговування

Для забезпечення цифрової трансформації бібліотечно-інформаційного обслуговування в Україні функціонує широка система нормативно-правових, регламентуючих і методичних документів, що формують відповідну правову базу в цій галузі.

Ключовим законодавчим актом, який визначає правові засади функціонування бібліотек, зокрема національного рівня, є Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [33]. У ньому закріплено статус бібліотек, їх правову та організаційну структуру, а також гарантовано право користувачів на вільний доступ до інформації, надбань національної й світової культури, науки й освіти, що зберігаються у фондах бібліотек. Згідно з цим Законом, державна політика у бібліотечній сфері орієнтована на забезпечення громадян бібліотечними послугами, доступом до інформаційних і культурних ресурсів. Ця політика реалізується через:

- підтримку діяльності бібліотек шляхом державного фінансування, пільг і податкових механізмів;
- розвиток інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інтеграції у світові комп'ютерні мережі та доступу до розподілених бібліотечних ресурсів;
- удосконалення міжбібліотечного абонементу, спільних каталогів, депозитаріїв і входження українських бібліотек у глобальний інформаційний простір;
- координацію функціонування бібліотек в Україні;
- забезпечення бібліотек сучасною українською і перекладною літературою у різних форматах, зокрема для осіб з вадами зору;
- розвиток електронного документообігу, електронних книг, баз даних і електронних бібліотек;
- реалізацію програм підтримки бібліотечної галузі;

– сприяння міжнародному співробітництву бібліотек.

Закон України «Про видавничу справу» [34] визначає основи видавничої діяльності та регламентує випуск і поширення друкованої продукції, що безпосередньо впливає на наповнення бібліотечних фондів. У свою чергу, Закон України «Про обов’язковий примірник» [37] зобов’язує видавців безоплатно передавати копії своєї продукції до бібліотек.

Законодавче забезпечення бібліотечної діяльності доповнюється законами «Про культуру» [36] та «Про інформацію» [35], де йдеться про культурну місію бібліотек і їхню роль у створенні, збереженні, поширенні інформаційного та культурного надбання.

Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері» передбачає створення Українського інституту книги з метою популяризації читання та української літератури. Через діяльність цього інституту передбачається додаткове фінансування бібліотек на конкурсних засадах.

Питання підвищення кваліфікації працівників бібліотек регулює Закон України «Про професійний розвиток працівників», що передбачає створення умов для постійного навчання й підвищення професійної компетентності.

Крім законів, діяльність бібліотек регламентується численними підзаконними актами, серед яких накази, постанови, професійні кодекси, стратегії розвитку бібліотек. Зокрема, важливими є накази щодо затвердження типових правил користування бібліотеками, охорони праці, положень про цифрові бібліотеки тощо.

До стратегічних документів належить «Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України до 2025 року», розроблена Міністерством культури, Національною парламентською бібліотекою, Українською бібліотечною асоціацією та НБУ ім. В. Вернадського [28]. У документі визначено такі пріоритети: оновлення нормативно-правової бази, впровадження європейських стандартів,

реформування системи фінансування, модернізація IT-інфраструктури бібліотек.

Угода депутатських фракцій «Європейська Україна» також передбачає шляхи трансформації бібліотек: модернізацію, комп'ютеризацію, забезпечення доступу до Інтернету, створення мобільних бібліотек, запровадження електронної доставки документів і приєднання до глобального бібліотечного каталогу WorldCat [66].

Цифровізація державних послуг базується на таких законодавчих актах: «Про електронний цифровий підпис» (2016), «Про електронні довірчі послуги» (2018), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2015), «Про доступ до публічної інформації» (2015), «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (2014).

Міжнародна підтримка цифровізації бібліотек виражається в документах ІФЛА, ЮНЕСКО та інших організацій. Зокрема, це Декларація принципів Всесвітнього саміту ООН з інформаційного суспільства, програма «Інформація для всіх», Маніфест ЮНЕСКО про публічні бібліотеки (1994), документи ІФЛА «Про полікультурну бібліотеку» (2008), проєкти eEurope, Маніфест про бібліотеки в цифрову епоху, Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства тощо. У них наголошено на ключовій ролі бібліотек у забезпеченні доступу до знань, розвитку цифрових навичок і підтримці інтелектуального потенціалу суспільства [28].

Концепція розвитку цифрових компетентностей в Україні передбачає створення рамок для визначення цифрових навичок у різних галузях економіки. Основою цієї моделі є DigComp 2.1 – європейська структура цифрових компетентностей, що охоплює володіння цифровими творами, правову обізнаність, захист авторських прав, відповідальність та цифрову етику [56, с.10].

У ЄС стратегічними орієнтирами цифрового розвитку є документи: «Індустрія 4.0», «Smart manufacturing», «Digital manufacturing», «Open

Manufacturing», що визначають напрями інтеграції ІКТ у всі сфери виробництва та суспільства [62].

Таким чином, цифрова трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування в Україні здійснюється на підставі широкого комплексу нормативно-правових документів, що охоплюють як національну, так і міжнародну правову площину. При цьому бібліотечно-інформаційне обслуговування розглядається як цілісна діяльність спеціалізованих підрозділів бібліотек, що надають користувачам інформацію, документи, аналітичні матеріали, бібліографічні й фактографічні послуги, задовольняючи інформаційні, наукові, освітні й культурні потреби суспільства в межах соціальної комунікації.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК

2.1. Структурний склад та функціональне призначення національної бібліотеки

Організаційна побудова національної бібліотеки формується відповідно до національних традицій, потреб та правового регулювання конкретної країни. Водночас існують спільні для більшості країн структурні елементи, що забезпечують ефективне функціонування установи:

1. Фондосховище – центральне сховище друкованих та електронних ресурсів: книг, періодики, мікрофільмів, рідкісних видань та архівних матеріалів;

2. Каталогний центр – веде систематизований облік усіх документів через традиційні та електронні каталоги, забезпечуючи швидкий пошук джерел;

3. Служба читачів (відділ обслуговування) – забезпечує доступ користувачів до бібліотечних фондів, надає консультації з користування ресурсами;

4. Науково-дослідний сектор – займається аналітичними дослідженнями у сфері бібліотекознавства, документознавства та інформаційних наук;

5. Видавничо-редакційний підрозділ – організовує випуск бібліографічних покажчиків, каталогів, наукових журналів та збірників;

6. Господарсько-адміністративна служба – відповідає за матеріально-технічне забезпечення, охорону праці, транспорт, енергозабезпечення тощо.

До додаткових структурних одиниць відносять:

1. Культурно-просвітницький відділ, який організовує виставки, публічні лекції, презентації та інші події;

2. Реставраційний центр, де проводиться відновлення пошкоджених документів;

3. Довідково-інформаційна служба, яка забезпечує оперативне інформування з актуальних тем;

4. Сектор стародруків і рідкісних видань, що зберігає й досліджує культурно значущі пам'ятки книгодрукування;

5. Відділ автоматизації, який впроваджує новітні інформаційні технології для оптимізації бібліотечних процесів [20].

Яскравим прикладом розгалуженої та багатофункціональної структури є Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (НБУВ) – провідна наукова установа держави. Її структура охоплює понад 50 підрозділів, згрупованих за науково-тематичним принципом:

- інститут бібліотекознавства – досліджує розвиток бібліотечної теорії та практики.

- інститут рукопису – займається збереженням та дослідженням рукописної спадщини.

- інститут книгознавства – вивчає історію книги як соціокультурного феномена.

- інститут архівознавства – розглядає проблематику архівної справи.

- інститут біографічних досліджень – аналізує життєвий і творчий шлях видатних особистостей.

- інститут інформаційних технологій – забезпечує цифрову трансформацію бібліотеки.

НБУВ є єдиною бібліотекою в Україні, що виконує функції національного центру з реставрації та консервації документів, повертаючи до наукового обігу унікальні артефакти. Важливе місце посідає Служба інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ), яка виконує експертно-прогностичну роботу у сфері державної політики, реформ і соціальних трансформацій (www.nbuv.gov.ua).

До унікальних підрозділів бібліотеки належать:

1. Національна юридична бібліотека (НЮБ) – потужне сховище правової інформації;
2. Фонд Президентів України (ФПУ) – центр, що досліджує та документує історію інституту президентства;
3. Міжнародний центр «Австрійська бібліотека» – осередок культурного та наукового партнерства між Україною та Австрією;
4. Система підготовки кадрів у НБУВ здійснюється через аспірантуру, докторантуру та спеціалізовану вчену раду, де формуються наукові школи з бібліотекознавства, інформатики та суміжних галузей. Науково-методичний центр НБУВ проводить семінари, майстер-класи, методичні консультації, спрямовані на підвищення кваліфікації фахівців бібліотечної галузі.

До функціональних відділів бібліотеки належать:

1. Формування бібліотечних фондів – займається придбанням, комплектуванням та обліком нових надходжень;
2. Каталогізація та обробка документів – уніфікує інформацію для користувачів;
3. Міжбібліотечний абонемент – забезпечує доступ до ресурсів інших бібліотек;
4. Основний фонд – зберігає ключові колекції бібліотеки;
5. Комплексне обслуговування користувачів – пропонує мультимедійні послуги;
6. Газетний фонд – зберігає та обслуговує періодику;
7. Технічні служби – виконують організаційно-побутові функції.

Візуальна модель структури НБУВ представлена на рис. 2.1.

Функціональне призначення національної бібліотеки полягає в реалізації таких функцій (рис. 2.2):

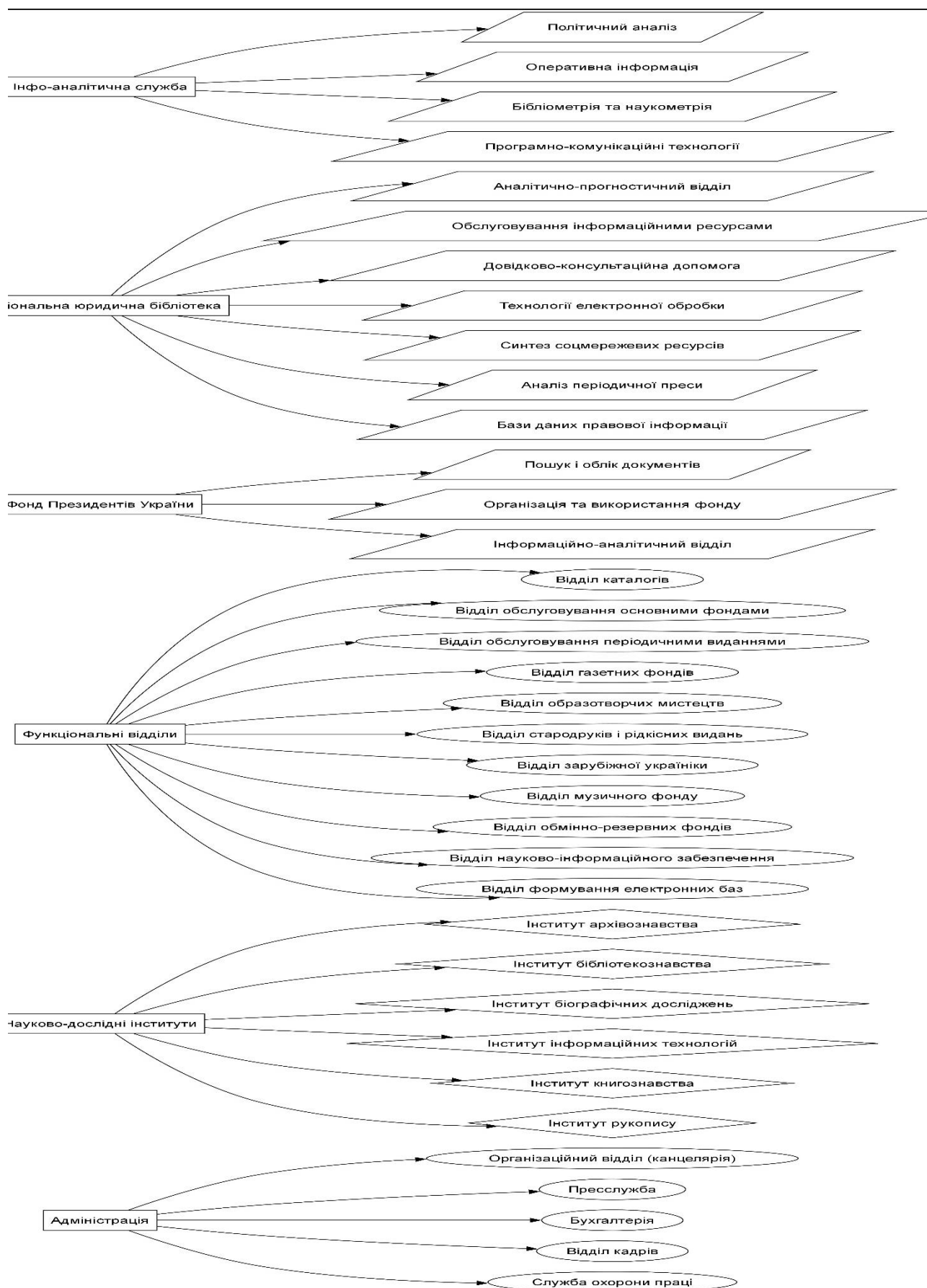

Рис. 2.1 – Схематичне відображення організаційної структури
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

1. Акумулятивна функція – забезпечення повноцінного збирання й зберігання – гарантування тривалого збереження інформаційних ресурсів у належних умовах документів, що мають національну цінність, незалежно від формату чи носія;

2. Каталогізація – формування єдиного інформаційного простору завдяки створенню систематизованих каталогів;

3. Обслуговування користувачів – організація доступу до ресурсів, допомога у навігації та роботі з інформацією;

4. Інформаційна просвіта – сприяння підвищенню рівня інформаційної культури та грамотності громадян;

5. Підтримка освіти й науки – забезпечення дослідників доступом до наукової інформації, допомога у підготовці публікацій;

6. Збереження культурної спадщини – оцифрування, реставрація та архівування культурно важливих об'єктів;

7. Методична підтримка – надання консультацій та рекомендацій бібліотекам різних рівнів;

8. Міжнародна співпраця – участь у глобальних проєктах, обмін досвідом та ресурсами [15].

Рисунок 2.2 – Функції НБУВ

Цифрова трансформація та інновації Цифрова трансформація є одним із пріоритетних напрямів розвитку національної бібліотеки. Впровадження сучасних ІТ-рішень, зокрема штучного інтелекту для автоматизованої каталогізації, семантичного пошуку та аналізу великих інформаційних масивів, дозволяє зробити бібліотечні ресурси більш доступними, зручними та інтерактивними для користувачів. Бібліотека активно розвиває відкриті платформи для колективної роботи дослідників і громадськості, сприяючи розвитку науки і інновацій в країні.

Соціальна інклюзія та доступність

Національна бібліотека забезпечує рівний доступ до інформації для всіх категорій населення, зокрема для людей з інвалідністю. Реалізуються спеціальні сервіси та формати, які дозволяють незрячим, слабозорим, людям з порушеннями слуху та іншим користувачам ефективно користуватися бібліотечними ресурсами. Активно проводяться програми популяризації читання серед молоді, людей похилого віку та малозабезпечених верств населення.

Взаємодія з освітніми установами та науковими інституціями виявляється в тому, що бібліотека підтримує партнерство з університетами, науковими центрами та школами, інтегруючи свої ресурси у навчальні програми та наукові дослідження. Проводяться спільні конференції, семінари та освітні проекти, що сприяють підвищенню якості освіти та розвитку наукового потенціалу.

Збереження та популяризація нематеріальної культурної спадщини полягає в тому, що крім традиційних документів, бібліотека займається збиранням, архівуванням і популяризацією усної історії, традиційних знань і культурних практик, підтримуючи тим самим різноманітність національної культурної спадщини.

Безпека інформації та конфіденційність виявляється в дотриманні Національної бібліотеки сучасних стандартів захисту особистих даних

користувачів і авторських прав у цифрових системах, впроваджує ефективні механізми кібербезпеки для збереження інформації.

Екологічна відповідальність передбачає впровадження практик сталого розвитку і «зелених» технологій у будівлях бібліотеки та інформаційних процесах, що відповідає сучасним екологічним вимогам.

Бібліотека відіграє важливу роль у збереженні й популяризації національної історії, культури та мови, організовуючи тематичні виставки, лекції та інші заходи, присвячені державним святкам і пам'ятним датам.

Таким чином, національна бібліотека виступає не лише сховищем знань, але й багатофункціональним науково-культурним осередком, що відіграє ключову роль у розвитку освіти, науки, культури та інформаційного простору країни.

Національні бібліотеки, зокрема НБУВ, не тільки зберігають культурну й наукову спадщину, а й функціонують як стратегічно важливі інституції, що інтегрують інформаційно-аналітичну, дослідницьку, освітню, методичну та міжнародну діяльність. Їхня багаторівнева та поліфункціональна структура дозволяє ефективно реагувати на виклики цифрової трансформації, сприяти розширенню доступу до знань та формувати вектори розвитку бібліотечної справи.

Формування інноваційного інформаційного середовища, впровадження сучасних ІТ-рішень, підтримка академічної мобільності, забезпечення відкритого доступу до наукових ресурсів, розвиток інклюзивних сервісів, а також аналітичне супроводження соціальних реформ роблять національну бібліотеку активним і відповідальним учасником суспільного розвитку. Її роль давно вийшла за межі традиційної функції збереження знань — вона стала динамічним центром інтелектуального поступу нації.

2.2. Диверсифікація соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговування національних бібліотек

В умовах цифрової трансформації та зростання ролі соціальних мереж бібліотечно-інформаційне обслуговування (БІО) національних бібліотек зазнає суттєвих змін. Диверсифікація послуг, що надаються бібліотеками, вже давно вийшла за межі традиційного формату видачі книг і довідок, і включає в себе активне використання цифрових платформ, у тому числі соціальних мереж. Соціальні мережі стають інструментом не лише для інформування, а й для залучення різноманітних категорій користувачів, формування спільнот, просування культурних та освітніх ініціатив.

Диверсифікація використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні (БІО) національних бібліотек – це процес розширення спектра інформаційних та сервісних послуг, що надаються користувачам за допомогою сучасних цифрових технологій, зокрема соціальних мереж, для кращого задоволення їх інформаційних, освітніх і культурних потреб у контексті діджиталізації суспільства. Це зумовлено низкою факторів, серед яких:

- активне зростання ролі соціальних мереж як платформи для комунікації та обміну інформацією;
- зміна інформаційної поведінки користувачів, які дедалі частіше шукають контент у соцмережах і очікують швидкого зворотного зв'язку;
- необхідність залучення нових категорій користувачів, зокрема молоді, що активно користується цифровими каналами комунікації;
- соціальні та економічні трансформації, що формують нові запити на інклюзивні та доступні сервіси.

Використання соціальних мереж у БІО національних бібліотек виявляється у різних формах, які зображено на рис. 2.3:

1. Інформаційне інформування через офіційні сторінки в соцмережах (Facebook, Instagram, Twitter, Telegram тощо) про нові надходження, послуги, події, акції, культурно-освітні заходи;
2. Онлайн-консультації та довідково-бібліографічне обслуговування у форматі чатів, ботів у месенджерах, прямих ефірів та інтерактивних сесій у соцмережах;
3. Проведення онлайн-заходів (вебінари, лекції, презентації, конкурси, квізи), що просуваються через соціальні мережі і забезпечують більшу охоплюваність аудиторії;
4. Співпраця з користувачами через соціальні мережі для збору зворотного зв'язку, формування спільнот за інтересами, залучення волонтерів та амбасадорів бібліотеки;
5. Презентація унікальних ресурсів (цифрових колекцій, 3D-моделей, віртуальних виставок) через інтеграцію з соціальними мережами, що сприяє їх популяризації та збереженню культурної спадщини.

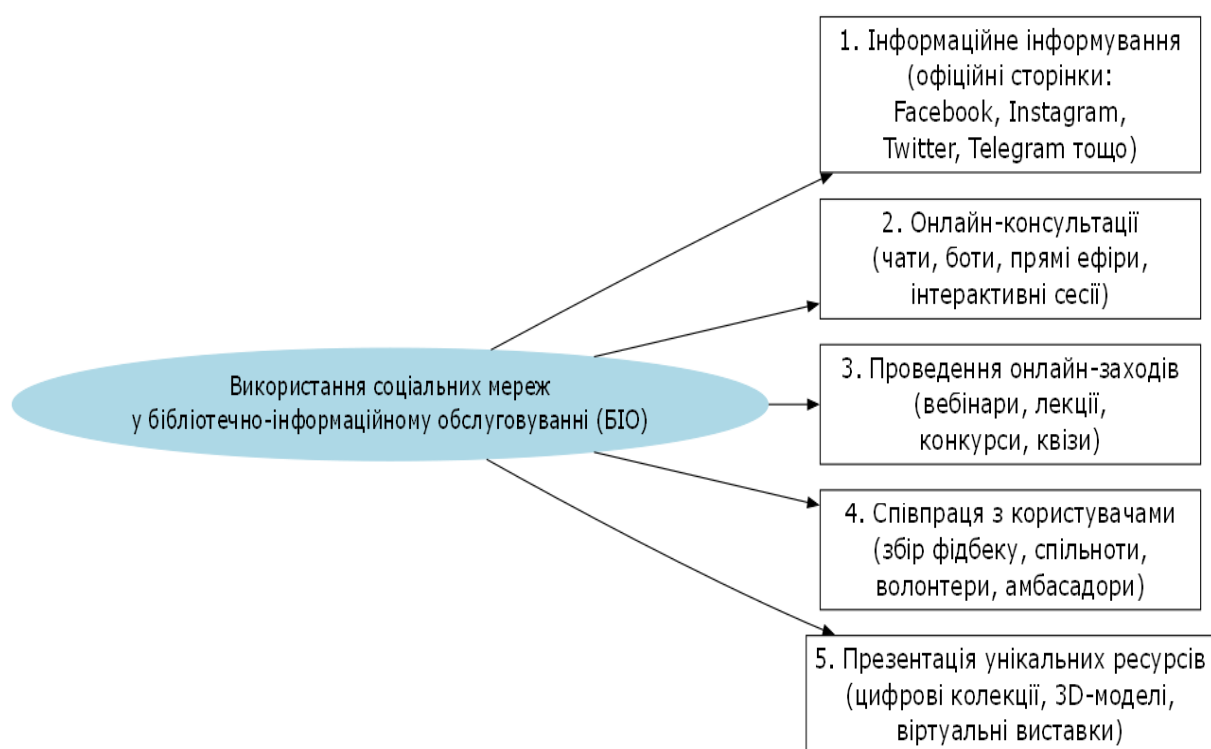

Рисунок 2.3 – Диверсифікація форм використання соціальних мереж у БІО національних бібліотек

Диверсифікація БІО за допомогою соціальних мереж передбачає використання різних каналів і форматів комунікації, що дозволяють бібліотекам:

- збільшити охоплення аудиторії, особливо молодіжної та віддаленої;
- підвищити інтерес до бібліотечних послуг за рахунок інтерактивності і динамічності контенту;
- оперативно інформувати про новини і зміни в роботі бібліотеки;
- створювати середовище для обговорень, навчання та спільної творчості.

Класифікація диверсифікації БІО з урахуванням соціальних мереж може відбуватися за такими критеріями:

1. За типом використання соціальних мереж: інформаційно-анонсні пости; інтерактивні публікації (опитування, голосування); навчальні матеріали (відеоуроки, вебінари); соціальні кампанії (просвітницькі проєкти, соціальна підтримка);
2. За цільовою аудиторією: молодь, студенти, науковці, люди з інвалідністю, локальні громади;
3. За платформами: Facebook, Instagram, Telegram, YouTube, TikTok, LinkedIn тощо.

Умови ефективного використання соціальних мереж у БІО:

- наявність кваліфікованого персоналу, який володіє цифровими та комунікативними компетенціями;
- інтеграція соціальних мереж у загальну стратегію інформаційного обслуговування бібліотеки;
- постійний моніторинг і аналіз результатів комунікації, адаптація контенту відповідно до реакції аудиторії.

Важливо також зазначити, що соціальні мережі стають не лише каналом комунікації, а й інструментом розвитку бібліотечної спільноти, підтримки бренду бібліотеки і формування довіри серед користувачів.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського активно веде свою сторінку у Facebook – <https://www.facebook.com/verlib.ua/>, де анонсує події, публікує огляди книжок та корисні поради. Через соціальні мережі реалізуються лекції, вебінари, конкурси, онлайн-виставки. Відеоконтент (YouTube, TikTok) популяризує читання, історію та культуру. Створюються тематичні марафони читання (#ЧитаємоРазом). Вікторини, квізи, онлайн-ігри підтримують інтерес до бібліотечних ресурсів.

Британська бібліотека (British Library) використовує YouTube-канал <https://www.youtube.com/user/britishlibrary> для публікації лекцій, віртуальних турів та експозицій (рис. 2.4).

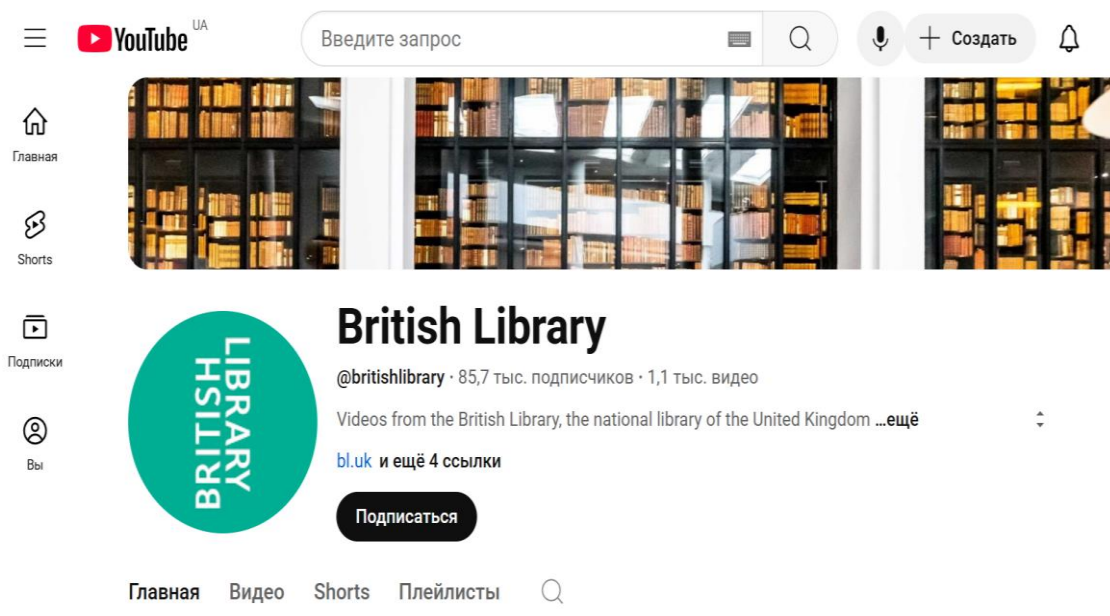

Рисунок 2.4 – YouTube-канал Британської бібліотеки (British Library)

Через групи та сторінки в соцмережах створюються клуби за інтересами (книжкові, наукові, історичні), що сприяє формуванню активної користувачької аудиторії. Прикладами можуть слугувати Telegram-канали з рекомендаціями літератури, форуми у Facebook для обговорення наукових тем.

Соціальні мережі служать платформою для популяризації VR/AR проєктів, 3D-експозицій, інтерактивних турів, що вже реалізуються провідними національними бібліотеками світу.

Приклади успішного впровадження соціальних мереж у національних бібліотеках світу. Так, Національна бібліотека Франції (BNF): веде активну діяльність у Twitter та Instagram, де публікує історичні факти, новини та інтерактивні проєкти (рис. 2.5).

Library of Congress (США): активно веде сторінки у Facebook, використовуючи прямі трансляції, віртуальні тури, освітні відео.

Національна бібліотека Австралії (NLA): використовує Facebook і Instagram для інформування про культурні події, конкурси, а також створює візуалізації даних та інтерактивні виставки.

Національна бібліотека Іспанії (BNE): організовує 3D-виставки і демонструє можливості 3D-друку через свої сторінки у соціальних мережах.

Перевагами використання соціальних мереж для БІО є такі:

- доступність: інформація та послуги доступні в будь-який час і з будь-якого місця.
- комунікація: можливість діалогу між бібліотекою і користувачами.
- масштабованість: охоплення широкої та різноманітної аудиторії.
- аналіз: можливість збору аналітичних даних про інтереси користувачів і ефективність послуг.
- імідж: формування сучасного образу бібліотеки як інноваційного центру.

Однак треба враховувати певні виклики та ризики:

- необхідність ресурсів: забезпечення кваліфікованого персоналу для ведення соцмереж, створення контенту.
- інформаційне перевантаження: користувачі можуть пропускати важливу інформацію серед великої кількості повідомлень.

– безпека та конфіденційність: захист персональних даних користувачів у соцмережах.

– організаційні зміни: необхідність адаптації культури бібліотеки під сучасні комунікаційні стандарти.

Отже, диверсифікація бібліотечно-інформаційного обслуговування національних бібліотек за допомогою соціальних мереж відкриває нові можливості для розвитку інформаційної культури, залучення широкої аудиторії та підвищення конкурентоспроможності бібліотек у цифровому середовищі. Активне використання соціальних мереж стає не просто додатковою послугою, а невід’ємною складовою стратегії розвитку сучасних бібліотек.

Крім загальноновживаних соціальних мереж, національні бібліотеки починають звертати увагу й на нішеві або спеціалізовані платформи для налагодження взаємодії з окремими групами користувачів. Так, наприклад, платформи типу Discord або Reddit можуть використовуватися для формування тематичних спільнот, обговорення наукових публікацій або обміну професійним досвідом між дослідниками. Такі сервіси дозволяють розширити функціональність бібліотек як комунікаційних хабів і сприяють утвердженню бібліотек у якості сучасних інформаційних медіаторів. Водночас спостерігається активізація використання платформ для створення подкастів (наприклад, Spotify, SoundCloud), де бібліотеки публікують аудіоогляди книжок, інтерв’ю з авторами, або ж тематичні просвітницькі серії, орієнтовані на різні вікові категорії слухачів. Такий формат дозволяє охоплювати нові сегменти аудиторії, зокрема тих, хто споживає інформацію в аудіоформаті під час повсякденних справ.

Значну роль у сучасному бібліотечному обслуговуванні починають відігравати візуальні формати, особливо короткі відео на платформах TikTok, YouTube Shorts або Instagram Reels. Ці формати стають ефективними засобами популяризації книжкових новинок, ознайомлення з

історією бібліотеки, залучення молодіжної аудиторії через гумористичні або креативні подачі контенту. Деякі національні бібліотеки навіть впроваджують окремі програми для створення відеоконтенту за участі студентів, волонтерів або локальних культурних діячів, що не лише генерує автентичний контент, а й поглиблює зв'язок між громадою і бібліотекою.

Зростає також значення інтерактивного контенту, зокрема AR/VR технологій, які стають доступними через соціальні платформи або мобільні додатки, пов'язані з соціальними мережами. Деякі національні бібліотеки вже експериментують із створенням віртуальних турів по бібліотечних фондах, 3D-представленням стародруків або інтерактивних путівників з історії книги. Це відкриває нові можливості для віддаленого ознайомлення з культурною спадщиною, зокрема для користувачів з обмеженими фізичними можливостями або тих, хто проживає за межами основних міст.

У цьому контексті важливою є роль алгоритмів штучного інтелекту в аналізі користувацької поведінки у соціальних мережах бібліотеки. На основі зібраних даних про інтереси, активність і взаємодію користувачів бібліотеки можуть формувати персоналізовані інформаційні добірки, адаптувати контент під конкретні аудиторії, прогнозувати інформаційні запити. Це перетворює бібліотечне обслуговування на більш гнучке, динамічне і клієнтоорієнтоване.

Розвиток цифрових комунікацій також зумовив необхідність створення внутрішніх політик щодо присутності бібліотеки в соціальних мережах. Йдеться не лише про регламентування тону публікацій, тематику й графік розміщення, а й про стандарти реагування на коментарі, обробку зворотного зв'язку та модерацію дискусій. Національні бібліотеки, які системно підходять до формування цифрового іміджу, створюють спеціальні відділи або робочі групи, що відповідають за стратегію присутності в соціальних медіа.

Додатково варто звернути увагу на можливості партнерських програм у соціальних мережах, коли бібліотеки співпрацюють з культурними

інституціями, університетами або навіть блогерами для створення спільних інформаційних кампаній. Це дозволяє не лише розширити аудиторію, а й закріпити позицію бібліотеки як відкритої, інтегрованої у сучасний інформаційний простір установи.

Отже, диверсифікація соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек є невід'ємною складовою сучасної стратегії цифрової трансформації. Соціальні мережі перетворилися на потужний канал комунікації, що дозволяє не лише інформувати користувачів, а й активно взаємодіяти з ними, формувати цифрові спільноти, просувати культуру, науку та читання. Успішне використання соціальних платформ потребує системного підходу: від підготовки фахівців до розробки політик комунікації та впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект чи віртуальна реальність. Таким чином, соціальні мережі не лише розширюють межі традиційного бібліотечного сервісу, а й забезпечують нові можливості для розвитку бібліотек як відкритих, інноваційних і динамічних інституцій, здатних задовольняти інформаційні потреби сучасного суспільства.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ БІБЛІОТЕК

3.1. Інноваційне використання соціальних мереж у національних бібліотеках через технологію Веб 2.0

У сучасному цифровому світі національні бібліотеки перебувають на межі радикальних змін у способах комунікації з користувачами. Соціальні мережі стають потужним інструментом для розширення можливостей бібліотечно-інформаційного обслуговування (БІО), сприяючи більш динамічній, інтерактивній та персоналізованій взаємодії з аудиторією. Впровадження інноваційних технологій у роботу бібліотек через соціальні платформи відкриває нові горизонти для популяризації бібліотечних фондів, проведення освітніх заходів, а також налагодження двостороннього зв'язку з користувачами незалежно від їх місцезнаходження.

Серед ключових інноваційних підходів у використанні соціальних мереж у національних бібліотеках – застосування сучасних цифрових інструментів, які забезпечують швидкий доступ до інформаційних ресурсів, а також створення контенту, який відповідає потребам різних груп користувачів. Зокрема, мова йде про інтеграцію чат-ботів для миттєвого консультування, використання відеоконтенту і прямих трансляцій для проведення онлайн-заходів, а також залучення користувачів до створення і обговорення інформаційного контенту через форуми, блоги та спільноти.

Важливою складовою інноваційного розвитку є аналіз поведінки користувачів у соціальних мережах та адаптація бібліотечних послуг на основі отриманих даних. Використання аналітичних сервісів і алгоритмів штучного інтелекту дозволяє національним бібліотекам формувати більш точні і релевантні пропозиції, оптимізувати інформаційні потоки і підвищувати якість обслуговування.

Особливу увагу варто приділити мультиплатформенності – поєднанню роботи у таких соціальних мережах, як Facebook, Instagram, Twitter, YouTube та Telegram. Кожна платформа надає унікальні можливості для взаємодії: від оперативного інформування через короткі публікації та історії, до глибокого контенту у вигляді відеолекцій, віртуальних виставок і онлайн-дискусій. Таке поєднання інструментів сприяє підвищенню привабливості бібліотек як сучасних культурних і освітніх центрів [13].

Інновації також стосуються інтеграції соціальних мереж з внутрішніми електронними ресурсами бібліотеки: онлайн-каталогами, електронними колекціями та базами даних. Це дозволяє користувачам отримувати комплексну інформацію та здійснювати запити безпосередньо через улюблені платформи, підвищуючи зручність і доступність бібліотечних послуг.

Варто наголосити, що впровадження нових технологій у соціальних мережах несе й виклики – необхідність постійного моніторингу інформаційного простору, підтримки безпеки даних користувачів, а також формування цифрової грамотності як серед працівників бібліотеки, так і серед її відвідувачів. Проте ці складнощі переважно компенсуються значними перевагами, зокрема підвищенням рівня залученості та лояльності користувачів, а також розширенням аудиторії.

Упровадження технологій Веб 2.0 відкриває нові якісні можливості для бібліотечно-інформаційного обслуговування (БІО) у національних бібліотеках. Саме на базі технологій Веб 2.0 виникла концепція «Бібліотеки 2.0» (або «Бібліотеки для людей») – оновленої моделі БІО, що зокрема передбачає використання онлайн-сервісів, таких як електронні каталоги. Ідея Майкла Стефенса (США) щодо створення Бібліотеки 2.0 включала:

- розробку та впровадження онлайн-каталогів;
- активне залучення користувачів до процесу надання бібліотечних послуг із їх наступним оцінюванням і вдосконаленням;

– стимулювання використання фондів, які раніше залишалися маловикористаними [4].

Бібліотека 2.0 розглядається як універсальна модель модернізованого БІО, ключовою рисою якої є можливість забезпечувати користувачам доступ до інформації в будь-який час і з будь-якого місця, при цьому підтримуючи зворотній зв'язок через відгуки та пропозиції [12].

Впровадження таких інновацій призвело до появи на платформах бібліотек форумів, блогів, вікі-ресурсів, систем коментування, а також комунікації у соціальних мережах. Особливістю блогів є їхня доступність для всіх користувачів у мережі Інтернет, що можна побачити на прикладах таких ресурсів, як «Творчість та інновації в українських бібліотеках» (www.libinnovate.wordpress.com), «Пан бібліотекар» (www.panbibliotekar.blogspot.com), «Бібліотечний автобан» (www.ibliote4nyj-autoban.blogspot.com) [22].

Усі національні бібліотеки активно ведуть свої сторінки у соціальних мережах, де публікують актуальні новини, події та інформацію про свої ресурси. Соціальні платформи використовуються також для організації віртуальних заходів та прямої взаємодії з користувачами. Завдяки соцмережам бібліотеки мають змогу популяризувати свої фонди в цифровому просторі, залучати нову аудиторію та ефективно просувати електронні ресурси, що є важливим для підвищення їх конкурентоспроможності [19].

Розглянемо конкретні приклади впровадження інноваційних технологій у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського (НБУВ) та Бібліотеці Конгресу США. Серед досягнень НБУВ:

1. Електронна бібліотека «Україніка» – цифровий збірник книг, журналів, газет, рукописів, карт і інших матеріалів, пов'язаних з Україною, доступний онлайн користувачам з усього світу;

2. Віртуальний читальний зал, що дозволяє замовляти документи дистанційно;

3. Організація віртуальних виставок (див. ілюстрацію 3.2).

У Бібліотеці Конгресу США технології Веб 2.0 також широко застосовуються: віртуальні виставки, зокрема проєкт «Війна та мир», який висвітлює історію воєн та конфліктів, Національний реєстр звукозаписів (понад 2,5 млн записів культурного, історичного чи естетичного значення), Центр цифрових конвергенцій, ініціативи для людей із вадами зору, веб-архіви, блоги тощо. Графічно Веб 2.0 зображено на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 – Веб 2.0

У контексті цифрової трансформації національні бібліотеки активно впроваджують інструменти Веб 2.0, що дає змогу налагодити більш гнучку, динамічну та персоніфіковану модель бібліотечно-інформаційного обслуговування (БІО). Насамперед це стосується широкого використання соціальних мереж, таких як Facebook, Instagram, X (колишній Twitter),

YouTube та Telegram, які виступають як платформи для швидкого, інтерактивного та доступного комунікування з користувачами.

Офіційні сторінки бібліотек у Facebook, Instagram або Telegram перетворюються на багатофункціональні комунікаційні хаби: тут розміщується фотозвіти, відеоматеріали, анонси культурно-просвітницьких подій, інтерактивні опитування, прямі ефіри та посилання на електронні ресурси. Наприклад, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського використовує свою Facebook-сторінку не лише для інформування про наукові конференції, презентації та виставки, а й для зворотного зв'язку з аудиторією. Станом на 2024 рік її спільнота налічує понад 7,2 тис. підписників, що свідчить про стабільний інтерес до цифрового контенту бібліотеки (рис. 3.2).

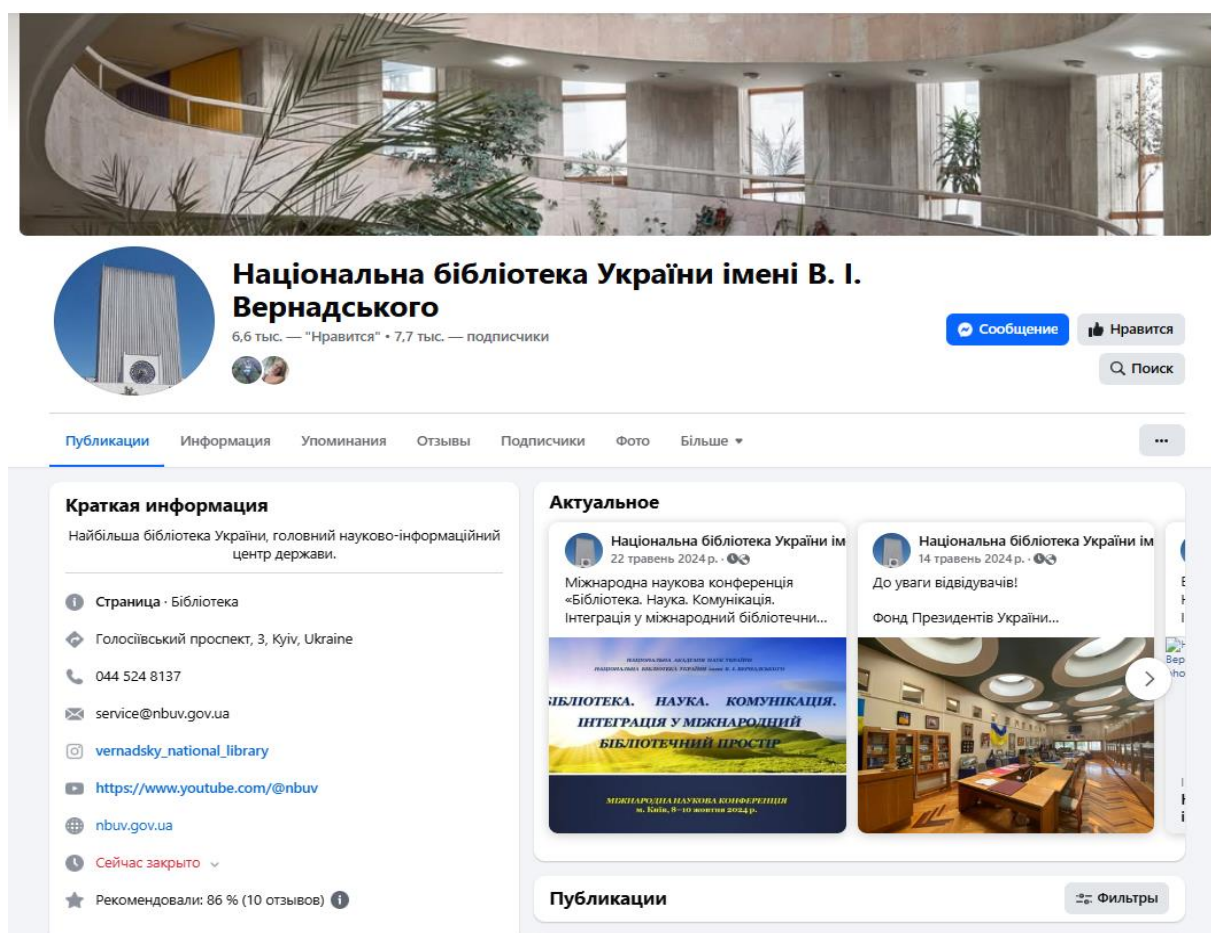

Рисунок 3.2 – Сторінка Facebook Національної бібліотеки
ім. В. І. Вернадського

Крім основної сторінки НБУВ, низка її структурних підрозділів веде власні акаунти, орієнтовані на вузькі цільові групи користувачів, зокрема дослідників, студентів, викладачів або бібліотекарів. Такий підхід дозволяє враховувати специфіку інтересів аудиторій та створювати більш релевантний контент.

Аналогічну активність демонструють й інші національні бібліотеки, як-от: Національна бібліотека України для дітей, Національна історична бібліотека України.

Крім традиційних публікацій, бібліотеки використовують візуальні платформи для віртуальних екскурсій, промоції нових надходжень, репрезентації фондів або проєктів. Наприклад, віртуальні виставки НБУВ стали популярним форматом для інтерактивного представлення унікальних колекцій у віртуальному просторі. Цей формат дозволяє забезпечити доступ до культурної спадщини широкому колу користувачів незалежно від їхнього місця перебування.

У сучасних умовах цифрової трансформації бібліотеки активно використовують інноваційні підходи для покращення взаємодії з користувачами. Одним із важливих напрямів є блогінг, який виступає потужним інструментом комунікації в соціальних мережах. Через ведення блогів бібліотеки можуть оперативно інформувати користувачів про новини, актуальні події, нові надходження та послуги, а також залучати широку аудиторію до участі в культурних та освітніх проєктах. Наприклад, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського активно веде блог на своїх офіційних сторінках у соціальних мережах, де публікує цікаві історії, освітні матеріали та анонси заходів. Таке цифрове спілкування сприяє формуванню спільноти зацікавлених читачів та підвищенню рівня цифрової грамотності населення.

Окрім блогінгу, значною інновацією є покращення офіційних вебсайтів бібліотек, що дозволяє забезпечити доступність інформації та сервісів у будь-який час та з будь-якого пристрою. Сучасні сайти бібліотек

інтегрують функції онлайн-каталогів, персоналізованих інформаційних кабінетів, чат-ботів для консультацій, а також адаптовані інтерфейси для людей з інвалідністю. Так, сайт Бібліотеки Конгресу США постійно оновлюється, впроваджуючи інноваційні сервіси, що дозволяють користувачам легко знаходити та замовляти матеріали, брати участь у віртуальних виставках і заходах. У свою чергу, такі модернізації підвищують рівень обслуговування, роблять бібліотеку більш доступною і привабливою для різних категорій користувачів.

У США аналогічні практики активно впроваджує Бібліотека Конгресу, яка веде серію тематичних блогів, організовує віртуальні виставки (проект «War and Peace») та підтримує доступ до Національного реєстру аудіозаписів, до Центру цифрових інновацій, а також має спеціальні сервіси для людей з вадами зору.

Таким чином, блогінг та розвиток вебсайтів є ключовими напрямками інновацій у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні, що забезпечують ефективну комунікацію, залучення нових аудиторій і формування сучасного цифрового середовища в бібліотеках.

Ключовою перевагою соціальних мереж у межах концепції Веб 2.0 є можливість зворотного зв'язку, що забезпечує інтерактивність і двосторонню комунікацію між бібліотекою та аудиторією. Це дозволяє бібліотекам оперативно реагувати на запити користувачів, формувати позитивний імідж у цифровому середовищі та адаптувати свої послуги відповідно до очікувань громадськості.

Соціальні мережі стали важливим інструментом для модернізації бібліотечно-інформаційного обслуговування. Національні бібліотеки активно використовують ці платформи для взаємодії з користувачами, популяризації ресурсів та організації віртуальних заходів. Нижче подано порівняльну таблицю 3.1 із прикладами використання соціальних мереж у національних бібліотеках різних країн [26].

Таблиця 3.1 – Використання соціальних мереж у національних бібліотеках різних країн

Назва бібліотеки	Соціальні мережі	Інноваційні підходи	Джерело
Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського	Facebook, YouTube, Telegram	Віртуальні виставки, Віртуальний читальний зал, Е-бібліотека «Україніка»	https://www.nbuv.gov.ua/
Національна бібліотека України для дітей	Instagram, Facebook	Анонси заходів, квести, конкурси, сторіз	https://chl.kiev.ua/
Національна історична бібліотека України	Instagram	Огляди нових надходжень, промоція фондів	https://nibu.kyiv.ua/
Бібліотека Конгресу США	Facebook, Twitter, YouTube, Flickr	Віртуальні виставки, блоги, веб-архіви, сервіси для людей з вадами зору	https://www.loc.gov/

Таким чином, соціальні мережі як інструменти Веб 2.0 стають не просто додатковим каналом зв'язку, а стратегічним елементом модернізованого БЮ, спрямованого на відкритість, доступність і динамічну взаємодію з цифровим суспільством. Це підтверджує ефективність

впровадження інноваційних технологій у бібліотечну сферу, підвищуючи її конкурентоспроможність в умовах інформаційної глобалізації.

3.2. Технології Веб 3.0, Веб 4.0 як перспектива вдосконалення використання соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні в національних бібліотеках

У сучасному цифровому суспільстві національні бібліотеки постають не лише як сховища знань, а як інтелектуальні хаби, що забезпечують активну взаємодію з користувачем, оперативний доступ до інформації, підтримку дослідницької діяльності та цифрову інклюзію. Для цього необхідною умовою стає інтеграція інноваційних вебтехнологій нового покоління – Web 3.0 і Web 4.0. Це відкриває нові горизонти для модернізації послуг, залучення молодшої аудиторії та забезпечення доступності інформації на новому якісному рівні.

Ці технології кардинально змінюють архітектуру бібліотечного сервісу, підсилюючи його за рахунок штучного інтелекту, децентралізованих платформ, семантичної інфраструктури, аналітики великих даних і нових форматів взаємодії. Така еволюція дає змогу не просто інформувати користувача, а створювати персоналізовані, адаптивні середовища навчання й дослідження.

Web 3.0 – це концепція так званого семантичного вебу, у межах якого інформаційні ресурси не просто зберігаються, а описуються та інтерпретуються машинами через метадані, онтології та взаємозв'язки (рис. 3.3).

Основні характеристики Web 3.0 у бібліотеках:

1. Машинозчитувані дані – уся інформація описується за допомогою стандартів RDF (Resource Description Framework), OWL (Web Ontology Language), що дозволяє здійснювати пошук не лише за ключовими словами, а й за смисловими категоріями;

2. Контекстуальний пошук – завдяки семантичному аналізу запит користувача інтерпретується з урахуванням наміру, що підвищує релевантність результатів;

3. Онтології знань – формуються предметні області (domain ontologies), які описують зв'язки між поняттями в межах бібліотечних фондів.

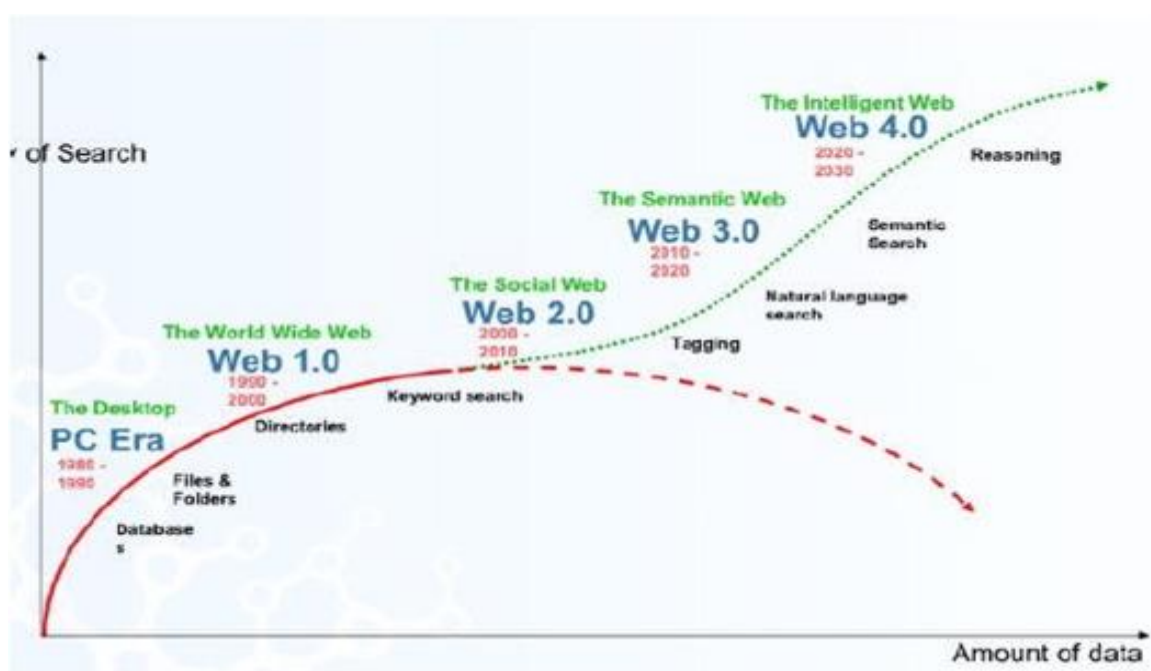

Рисунок 3.3 – Web 3.0 – Семантичний веб як основа «розумної» бібліотеки

Реалізація Web 3.0 в бібліотечному середовищі:

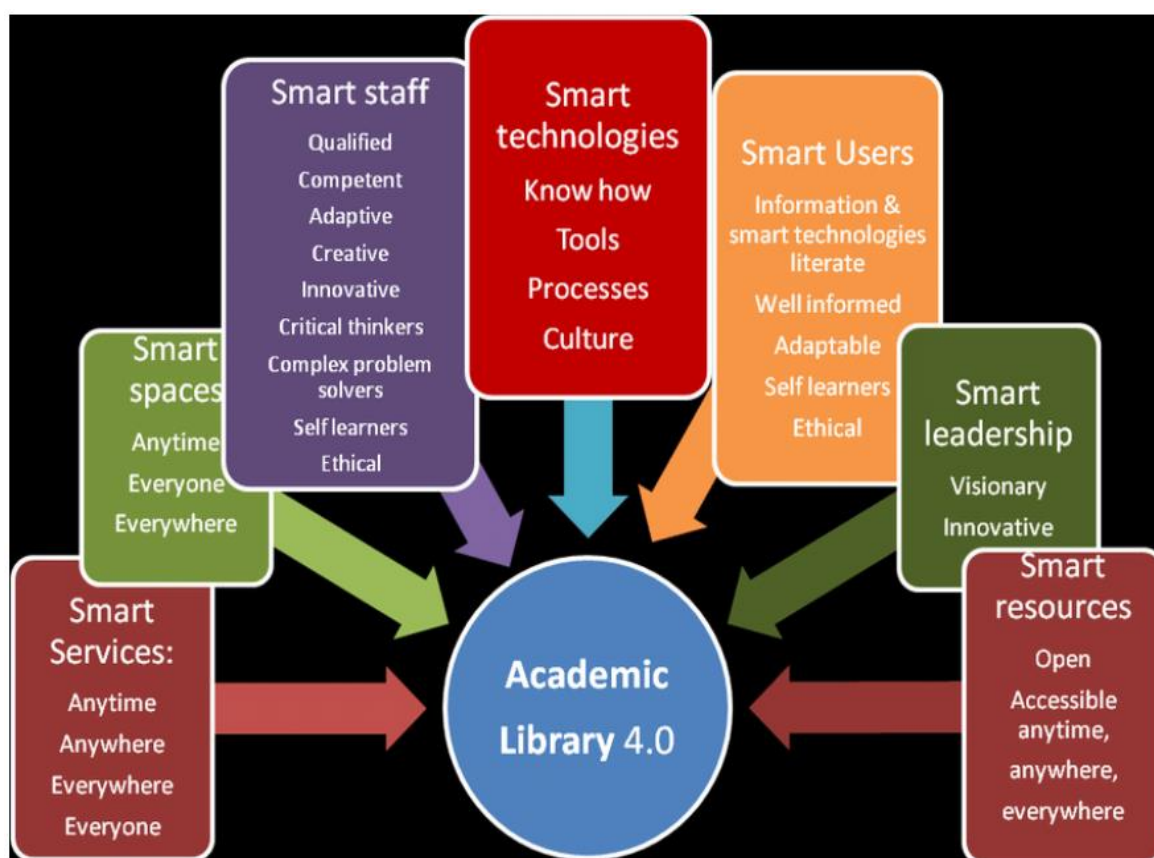
- створення інституційних репозитаріїв на платформі DSpace, EPrints, Fedora, OpenDOAR, що підтримують семантичну структуру документів;
- впровадження інтелектуальних каталогів, які адаптуються до пошукових запитів користувача;
- персоналізовані інформаційні кабінети, які відслідковують інтереси користувачів та формують індивідуальні рекомендації;

- віртуальні помічники та голосові інтерфейси, інтегровані з бібліотечними базами даних;
- системи автоматичного зв'язування джерел на основі метаданих, як-от Linked Open Data (LOD).

Національна бібліотека Франції реалізувала платформу *Gallica*, де впроваджені семантичні посилання між документами, періодикою, картами та аудіовізуальними джерелами.

Університетські бібліотеки США використовують онтології у наукових репозитаріях для інтеграції різних дисциплінарних баз даних.

Web 4.0 – це етап розвитку Інтернету, що ґрунтується на синергії штучного інтелекту, хмарних технологій, IoT (інтернету речей), нейронних мереж та гіперперсоналізованої взаємодії з користувачем (рис. 3.4).

Acad emic Lib rary 4 .0

Рисунок 3.4 – Бібліотека 4.0

Основні можливості Web 4.0 для бібліотек:

1. Інтелектуальна автоматизація: завдяки нейронним мережам бібліотека автоматично опрацьовує запити, прогнозує потреби, генерує тематичні добірки.
2. Інтернет речей (IoT): взаємодія фізичних об'єктів з цифровими системами бібліотеки.
3. Інтерактивне середовище: чат-боти, віртуальні довідки, мультимодальні інтерфейси (жести, голос, екрани).
4. Хмарні сервіси: доступ до інформації та сервісів 24/7 через будь-які пристрої.

У межах Web 4.0 в бібліотеках реалізується:

- інтелектуальне надання послуг у реальному часі;
- автоматизована обробка та класифікація документів за допомогою ML/AI;
- цифрове кураторство досліджень – підтримка дослідників через обслуговування відкритих даних;
- віртуальні простори (VR/AR) для освітніх заходів, музейних колекцій, навігації по бібліотеці.

Приклади:

Сінгапурська Національна бібліотека застосовує хмарну платформу NLB Mobile, яка об'єднує віртуального помічника, інтерактивні рекомендації, відстеження відвідувань через RFID та сервіси самообслуговування.

Бібліотеки Фінляндії впроваджують технології розумного освітлення й температурного контролю, що адаптуються до присутності відвідувачів.

Інновації в дії: приклади цифрових практик

1. Інтернет речей (IoT):
 - інтерактивні карти приміщень з маршрутами до полиць;

- моніторинг присутності користувачів;
- автоматизоване регулювання температури та освітлення.

2. Штучний інтелект у бібліотеках:

- чат-боти для довідок (наприклад, "Ask a Librarian AI");
- генерація тематичних списків літератури;
- інтелектуальні системи рецензування наукових статей.

3. Big Data та аналітика:

- аналіз патернів користувацької поведінки;
- побудова heatmap відвідувань;
- виявлення прихованих запитів (наприклад, за тегами або часом використання ресурсів).

4. 3D-друк у бібліотеках:

- виготовлення моделей для STEM-напрямів;
- друк адаптивних книг для незрячих;
- проведення воркшопів, хакатонів та STEAM-заходів.

Ключові виклики впровадження.

1. Фінансові ресурси: Висока вартість обладнання та підтримки інфраструктури;
2. Кваліфікація персоналу: Необхідність перепідготовки бібліотекарів на data-менеджерів, AI-кураторів, аналітиків;
3. Етичні аспекти: Конфіденційність, авторське право, прозорість алгоритмів;
4. Цифрова нерівність: Проблема доступу до сучасних сервісів у сільських або малозабезпечених регіонах.

Переваги для національних бібліотек.

1. Цілодобовий доступ до фондів через багатоканальні сервіси;
2. Глибока персоналізація обслуговування;
3. Підвищення залученості аудиторії за рахунок інтерактивних технологій;

4. Оптимізація внутрішніх процесів: автоматизація обліку, обслуговування, звітності;

5. Сприяння академічній доброчесності через відкриті репозитарії, ORCID, DOI.

Упровадження технологій Web 3.0 та Web 4.0 в національних бібліотеках – не лише технічний виклик, а стратегічна потреба в умовах цифрової трансформації суспільства. Семантичний пошук, штучний інтелект, хмарні сервіси та інтерактивні середовища забезпечують перехід від традиційного до динамічного, адаптивного бібліотечно-інформаційного обслуговування. Такий перехід формує нову парадигму взаємодії бібліотек з користувачами – індивідуалізовану, мобільну, прогнозовану й етичну.

Національні бібліотеки, які інтегрують технології Web 3.0 і 4.0, не тільки модернізують власну інфраструктуру, а й стають важливими агентами цифрової трансформації суспільства, підтримуючи інноваційний розвиток, освіту та науку. В Україні Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського вже розпочала впровадження деяких елементів семантичного вебу та хмарних технологій, зокрема, створення цифрових колекцій із відкритим доступом, що підтримують інтеграцію з міжнародними інформаційними системами [26].

Перспективи розвитку Web 3.0 і Web 4.0 у національних бібліотеках відкривають широкі можливості для інтеграції інноваційних цифрових технологій, що трансформують бібліотечно-інформаційне обслуговування. Впровадження семантичного вебу, штучного інтелекту, блокчейн-рішень і хмарних сервісів дозволяє створювати персоналізовані, адаптивні середовища, які відповідають сучасним потребам користувачів. Водночас важливим є забезпечення кібербезпеки, підвищення цифрової грамотності, а також увага до сталого розвитку та екологічності цифрової інфраструктури. Національні бібліотеки, що активно впроваджують ці технології, стають не лише інформаційними хабами, а й центрами інноваційної взаємодії з суспільством.

Особливу увагу при впровадженні нових інноваційних технологій слід приділяти питанням безпеки персональних даних користувачів і забезпеченню етичності алгоритмів штучного інтелекту, адже це підвищує довіру і гарантує захист прав користувачів у цифровому середовищі.

Таким чином, інтеграція технологій Web 3.0 і Web 4.0 відкриває національним бібліотекам унікальні можливості для підвищення якості послуг і розширення аудиторії. Проте успіх цифрової трансформації залежить не лише від технічних рішень, а й від активної підтримки державної політики, міжвідомчої співпраці, а також безперервного професійного розвитку бібліотекарів. Лише поєднання цих факторів дозволить створити сучасні інформаційні хаби, що відповідатимуть викликам часу і сприятимуть сталому розвитку суспільства. Тому можна рекомендувати створити комплексну стратегію цифрової трансформації бібліотек, що включає етапи впровадження Web 3.0 і Web 4.0, навчання персоналу, а також моніторинг і оцінку ефективності нових сервісів на основі відгуків користувачів.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що:

1) Бібліотечно-інформаційне обслуговування (БІО) є ключовим напрямом діяльності національних бібліотек, що забезпечує доступ користувачів до знань, інформації та культурної спадщини. Його суть полягає в наданні професійних бібліотечних та інформаційних послуг, орієнтованих на задоволення освітніх, наукових і соціокультурних потреб громадян. У сучасних умовах БІО активно трансформується завдяки цифровим технологіям, що сприяє розширенню форм і засобів обслуговування. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграють соціальні мережі, які стали ефективним каналом комунікації, просування послуг і залучення нової аудиторії. Вони забезпечують оперативне інформування, двосторонній зв'язок з користувачами, формування спільнот та освітніх ініціатив. Кожна платформа має свої особливості, що дозволяє бібліотекам обирати найбільш відповідні засоби взаємодії залежно від цільової аудиторії. Упровадження цифрових рішень сприяє модернізації бібліотечної діяльності та формуванню інноваційного іміджу установ. Отже, БІО в умовах цифрової трансформації є важливим інструментом забезпечення відкритого доступу до знань та інтеграції бібліотек у сучасний інформаційний простір.

Цифрова трансформація бібліотечно-інформаційного обслуговування в Україні спирається на комплексну нормативно-правову базу, що охоплює закони, підзаконні акти, концепції та міжнародні документи. Центральне місце займає Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який закріплює основи функціонування бібліотек і визначає вектори державної політики у цій сфері. Важливими є також акти, що регулюють видавничу діяльність, доступ до інформації, цифровий документообіг та професійний розвиток працівників. Ряд стратегічних документів передбачає

модернізацію бібліотечної інфраструктури, розвиток цифрових сервісів, підтримку електронного контенту й інтеграцію у світовий інформаційний простір. Законодавчі ініціативи супроводжуються діяльністю Українського інституту книги, Міністерства культури та професійних асоціацій. Водночас цифрова трансформація бібліотек узгоджується з міжнародними принципами, сформульованими ЮНЕСКО, ІФЛА та Європейським Союзом. Модель цифрових компетентностей DigComp 2.1 також відіграє ключову роль у формуванні цифрової грамотності бібліотечних працівників. У результаті створюються передумови для ефективного надання бібліотечно-інформаційних послуг, що відповідають вимогам цифрової епохи;

2) національна бібліотека є складним багаторівневим інститутом, структура якого формується відповідно до національного законодавства, культурно-історичних традицій та сучасних викликів цифрової епохи. Типова організаційна модель охоплює основні функціональні підрозділи – фондосховища, каталоги, обслуговування читачів, наукові, інформаційні, адміністративні й технічні служби, що забезпечують комплексне функціонування установи. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, як успішне функціонування цієї моделі, вирізняється високим ступенем структурної диференціації та функціональної інтеграції. Її діяльність охоплює не лише збереження та наукову обробку інформаційних ресурсів, а й інноваційні напрями – цифрову трансформацію, міжнародне співробітництво, освітню й методичну підтримку, соціальну інклюзію, охорону культурної спадщини, а також активну участь у формуванні інформаційної політики держави. Сучасна національна бібліотека – це не лише сховище документів, а потужний інтелектуальний і культурний центр, який забезпечує науковий, освітній, інформаційний та соціальний розвиток суспільства. Її структурна складність є запорукою ефективного виконання широкого спектра функцій, що постійно адаптуються до потреб цифрового й глобалізованого світу;

3) Диверсифікація соціальних мереж у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні національних бібліотек є важливим чинником їх модернізації та адаптації до вимог цифрового суспільства. Соціальні платформи дають змогу бібліотекам розширити канали комунікації, оперативно реагувати на інформаційні потреби різних категорій користувачів і формувати лояльні цифрові спільноти. Завдяки використанню таких форматів, як подкасти, відеоконтент, інтерактивні сервіси та AR/VR-технології, бібліотеки можуть залучати молодь, віддалених користувачів та осіб з інвалідністю. Водночас необхідно враховувати потребу в кваліфікованому персоналі, наявність внутрішніх політик роботи в соцмережах і постійний аналіз ефективності контенту. Соціальні мережі стають не лише інструментом популяризації культури й читання, а й засобом укріплення ролі бібліотек як медіаторів знання у глобальному інформаційному просторі. Системний підхід до інтеграції цифрових платформ, партнерських проєктів і новітніх технологій сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних бібліотек. У результаті бібліотеки трансформуються в сучасні комунікаційні хаби, здатні гнучко реагувати на виклики часу;

4) У сучасних умовах цифрової трансформації соціальні мережі стали невід'ємним елементом інноваційного розвитку національних бібліотек. Завдяки інтеграції технологій Веб 2.0 бібліотеки перетворюються з традиційних закладів зберігання інформації на сучасні динамічні культурно-освітні хаби, відкриті до двосторонньої комунікації з користувачами. Інноваційне застосування соціальних мереж, таких як Facebook, Instagram, YouTube, Telegram, X (Twitter), сприяє розширенню доступу до інформаційних ресурсів, підвищенню залученості аудиторії, персоналізації послуг і популяризації бібліотечних фондів. Активне використання відеоконтенту, віртуальних виставок, прямих трансляцій та інтерактивних опитувань створює новий формат взаємодії, що відповідає потребам цифрового покоління. Важливою складовою цієї трансформації є

концепція «Бібліотеки 2.0», яка передбачає активне залучення користувачів до формування бібліотечних сервісів, використання онлайн-каталогів, електронних колекцій і систем коментування. Це дозволяє бібліотекам не лише оперативно реагувати на інформаційні запити, але й враховувати зворотний зв'язок для вдосконалення своєї діяльності. Успішні приклади впровадження інновацій демонструють як вітчизняні (НБУВ, Національна бібліотека для дітей, Національна історична бібліотека України), так і зарубіжні бібліотеки (Бібліотека Конгресу США). Зокрема, особливої уваги заслуговують такі ініціативи, як електронна бібліотека «Україніка», віртуальний читальний зал, блогінг, спеціалізовані вебресурси та сервіси для людей з інвалідністю. Аналітика поведінки користувачів у соцмережах, використання чат-ботів та елементів штучного інтелекту відкривають нові горизонти для персоналізованого БІО, адаптованого до змін цифрового середовища. Бібліотеки, які активно інвестують у розвиток своїх цифрових комунікацій, демонструють зростання популярності, розширення аудиторій та формування стійкого позитивного іміджу в суспільстві. Соціальні мережі у поєднанні з технологіями Веб 2.0 не лише забезпечують інноваційність бібліотечно-інформаційного обслуговування, а й стають запорукою ефективної трансформації бібліотек у контексті глобальних інформаційних викликів. Їхнє цілеспрямоване впровадження дозволяє підвищити якість послуг, посилити комунікацію з користувачами та зробити бібліотеки справді відкритими цифровими просторами знань;

5) розвиток Web 3.0 і Web 4.0 відкриває нову епоху для бібліотечно-інформаційного обслуговування, перетворюючи національні бібліотеки на високотехнологічні, інтелектуально орієнтовані цифрові простори. Ці технології дозволяють вийти за межі традиційного інформування користувачів і створити інтерактивне, персоналізоване, прогностичне середовище, яке відповідає потребам сучасного цифрового суспільства. Інтеграція Web 3.0 – семантичного вебу – забезпечує глибше розуміння запитів користувачів, більш релевантний пошук, створення онтологічно

структурованих знань, що суттєво підвищує якість і швидкість доступу до інформації. Бібліотеки набувають нових функцій: автоматичне формування рекомендацій, семантична навігація по фондах, інтелектуальне зв'язування джерел через LOD. Такі рішення вже впроваджуються в провідних бібліотеках світу – як у Франції (платформа *Gallica*), так і в університетських середовищах США. Технології Web 4.0 формують основу для ще глибшої взаємодії між користувачем і бібліотекою. Вони базуються на поєднанні штучного інтелекту, IoT, хмарних сервісів і гіперперсоналізації. Ці інновації не просто змінюють технологічну інфраструктуру бібліотек, а трансформують саму парадигму взаємодії – вона стає динамічною, індивідуалізованою, інтуїтивною. Водночас розвиток Веб 3.0 і 4.0 потребує переосмислення ролі бібліотекаря – він стає data-аналітиком, AI-куратором, цифровим модератором освітніх процесів. Web 3.0 і Web 4.0 стають не лише перспективними, а й необхідними етапами еволюції бібліотечно-інформаційного обслуговування. Їх впровадження дозволяє зробити бібліотеки ключовими акторами цифрової трансформації освіти, науки та культури, сприяючи інклюзивному, сталому, інтелектуальному розвитку суспільства.

Отже, реалізовано мету дослідження та виконано всі завдання.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Анісімова О. М. Рейтинг соціальних мереж в Україні. *Інформація та соціум*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 07 червня 2019 р. Вінниця, 2019. С. 25–27.
2. Бібліотечне обслуговування. *Технічна енциклопедія TechTrend*. URL: <http://techtrend.com.ua/index.php?newsid=10097>.
3. Бондаренко В. Інноваційні технології як фактор розвитку сучасних інформаційних комунікацій інформаційно-аналітичного обслуговування дистантних користувачів бібліотеки. *Наук. пр. Нац. бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 32. С. 207–221.
4. Виноградова О. В., Недопако Н. М. Маркетинг у соціальних мережах: навч. посіб. Київ: ДУТ, 2022. 202 с.
5. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Інформаційний моніторинг документного потоку як складова бібліотечно-інформаційного сервісу. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2002. Вип. 9. С. 113–120.
6. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс: монографія. Київ, 2010. – 360 с.
7. Гранчак Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг. *Бібл. вісн.* 2016. № 1. С. 18–29.
8. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2012. № 4. С. 179–184.
9. Дзюбіна О. І. Комунікативний аспект соціальних мереж Facebook і Twitter. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки*. 2016. № 2. С. 218–222.
10. Динник І. Соціальні мережі як засіб суспільного розвитку. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_50/fail/9.pdf

11. Долбнєва Д. В. Просто про складне «Діджиталізація як неминучий процес прогресивного розвитку української економіки». Факультет управління фінансами та бізнесу. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/news/prosto-pro-skladne-didzhytalizatsiia-iak-nemynuchyuy-protses-prohresyvnoho-rozvytku-ukrainskoi-ekonomiky> (дата звернення: 06.05.2024).
12. Ейкroyд Дж. Управління змінами в електронних бібліотеках. *Бібліосвіт: інформ. вісн.* 2012. Вип. 1 (41). С. 29–38.
13. Ісаєнко О. О. Онлайновий інформаційний сервіс сучасної бібліотеки. *Проблеми розвитку інформаційного суспільства: матеріали міжнар. форуму, 7-9 жовт. 2009 р., Львів. Київ, 2009. С. 315–319.*
14. Кирилова О., Чорнобильський А. «Соціальна мережа» як метафеномен: досвід функціонування онлайнової платформи Reddit. *Communications and Communicative Technologies*. Дніпро, 2021. Вип. 5. С. 60–87.
15. Коваль Т., Туровська Л. Інноваційні процеси бібліотечно-інформаційного обслуговування читача наукової бібліотеки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2007. Вип. 19. С. 99–107.
16. Костенко Л. Й. Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2006. № 1. С. 23–28.
17. Лобовикова О. О., Мельников А. С. Соціальні мережі як феномен інформаційного суспільства. *Вісн. Львів. ун-ту*. Львів, 2011. Вип. 5. С. 154–160.
18. Лобузін К. В. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія. Київ, 2012. 252 с.
19. Малиновський О. Б. Електронні бібліотеки: мультимедійна складова. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка»*. 2014. № 783. С. 450–457.
20. Мар'їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 8. С. 19–21.

21. Мартинюк О. Д. Веб-технології у бібліотеках: нові можливості розвитку у сучасному інтернет-середовищі. URL:

<http://eprints.rclis.org/23426/>

[1/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9%20%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf](http://eprints.rclis.org/23426/1/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D0%B9%20%D0%94%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.pdf)

22. Медведєва В. Бібліотечна блогосфера як засіб комунікації бібліотечної установи в інформаційному середовищі. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 12. С. 20–22.

23. Медведєва В. Впровадження електронних інформаційних технологій у сучасну бібліотечну діяльність. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського*. Київ, 2013. Вип. 35. С. 351–364.

24. Мехед Д. Інформаційна безпека в соціальних мережах. Методи поширення інформації в соціальних мережах. *Прав., нормат. та метрол. забезп. системи захисту інформації в Україн* : наук.-техн. зб. 2015. Вип. 2. С. 14–18.

25. Міносян А. С. Варипаєв О. М., Коршунова І. П. Соціальні мережі в контексті розвитку інформаційного суспільства в Україні. URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2017/S24/tez_mic_17_IV_p297-p297.pdf

26. Молодецька К. В. Соціальні інтернет-сервіси як інструмент масової комунікації. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/4875/1/ITKM_2016_60-61.pdf

27. Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. №5 (241). С. 3–14.

28. Нормативно-правові акти у сфері бібліотечної справи. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244979691&cat_id=99798.

29. Пашкова В. С. Маніфест ІФЛА про Інтернет. *Публічна бібліотека: місія (З досвіду різних країн. Погляд методиста)*. Київ : НПБУ, 2004. С. 41–43.
30. Перенесієнко І. Використання можливостей соціальної інтернет-мережі Facebook у роботі бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 35. С. 203–212.
31. Поперечна Л. Сторінка бібліотеки у Facebook. URL: <https://www.slideshare.net/lidiapoperechna/smm-48786427>.
32. Присяжна Л. Роль сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій у контексті розвитку бібліотек. *Наук. праці Нац. бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 30. С. 228–236.
33. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр#Text>.
34. Про видавничу справу: Закон України: за станом на 5 червня 1997 р. Київ: Парлам. вид-во, 1997. 39 с.
35. Про інформацію: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/print1464636530154074>.
36. Про культуру: Закон України: за станом на 1 грудня 2011 р. Київ: Парлам. вид-во, 2011. 41 с.
37. Про обов'язковий примірник документів: Закон України: за станом на 13.01.2016. Київ: Парламентське вид-во. 7 с. (Закони України).
38. Редькіна Н. С. Розробка ІТ-стратегії бібліотеки. *Бібліотекознавство*. Донецьк, 2010. С. 38–42.
39. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Соціальні мережі як компонента віртуальної комунікації. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2013. № 3–4. С. 184–188.
40. Савицька Л. Моніторинг сторінок головної наукової бібліотеки у мережі Facebook. *Наук. пр. Нац. б-ки України В. І. Вернадського*. Київ, 2017. Вип. 48. С. 527–534.

41. Савицька Л. Використання соціальних мереж для популяризації інформаційних ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2016. Вип. 44. С. 54–61.
42. Ситник А. Ф. Основи інформаційних систем. Київ : КНЕУ, 2001. 420 с.
43. Скрипник Є. М. Бібліотеки в соціальних мережах. URL: <http://www.religstud.chnu.edu.ua/res/religstud/polandSkr.pdf>.
44. Словник основних термінів з бібліотечно-інформаційної діяльності / уклад. М. В. Безрука. Івано-Франківськ: НТБ ІФНТУНГ, 2013. 48 с.
45. Соціальні мережі в Інтернеті. Які бувають та як користуватися URL: <https://phoneinfo8.info/socialni-mereji-v-interneti/>.
46. Соціальні мережі та бібліотеки. URL: <http://libenc.korolenko.kharkov.com/wp-content/uploads/2019/01/socialni-merezhi-ta-biblioteki.pdf>.
47. Соцков О. В. Бібліотеки у соціальних мережах: особливості та кроки ефективного просування. *Соціальні медіа для бібліотек : середовище, ресурс, сервіс*: матеріали круглого столу, Харків, 31 жовт. 2017 р. / Харків. нац. мед. ун-т. Наук. б-ка. Харків : ХНМУ, 2017. С. 79–84.
48. Соцков О. В. Тренди для бібліотек у соціальних мережах. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2017. № 3. С.15–17.
49. Соцков О. Способи використання Instagram у бібліотеках. *Бібліотечний форум: історія, теорія, практика*. 2018. № 4. С.13–16.
50. Струнгар В. В. Бібліотечна складова в системі суспільного використання соціальних медіа: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03. Київ, 2018. 22 с.
51. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 329–344.

52. Таланчук О. Б. Образ бібліотеки в соціальних мережах / О. Б. Таланчук. URL: http://eprints.rclis.org/23370/1/2013_14.pdf.

53. Тарасенко Н. Розкриття бібліотечних фондів засобами соціальних мереж як фактор наповнення інформаційного простору. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. Вип. 39. С. 205–218.

54. Трачук Л. Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування в українських бібліотеках. *Вісн. Книжк. палати: наук.-практ. журн.* 2006. № 8. С. 16–18.

55. Турчин А. В. Класифікація соціальних мереж. URL: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/4998/1/AUConferenceCyberSecurity_November2016_p206.pdf.

56. Хаустова М.Г. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи. *Право та інновації*. № 2 (38), 2022. С. 7–18.

57. Щербатюк В. В. Ціннісна регуляція міжособистісного спілкування в соціальних мережах. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип 39 (1). С. 423–430.

58. Ярошенко Т. О. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища : посіб. для бібліотекарів за прогр. підвищ. кваліфікації. Київ : Самміт-книга, 2013. 106 с.

59. Garoufallou E., Gaitanou P. Big Data: Opportunities and Challenges in Libraries, a Systematic Literature Review. *College & Research Libraries*. 2021. Vol 82, No 3. URL: <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/24918/32769> (date of access: 09.05.2024).

60. IFLA Public Library Service : Guidelines. 2nd, completely rev. ed. / ed. by Cristie Koontz and Barbara Gubbin. Berlin ; De Gruyter ; New York : Saur, cop. 2010. XII, 149 с. (IFLA Publications).

61. Line M. Changing perspectives on national libraries: a personal view. *Alexandria*. 2001. Vol. 13, N 1. P. 43–49.
62. Noh, Y. Imagining Library 4.0: Creating a Model for Future Libraries. *Journal of Academic Librarianship*. 2015, 41(6), P. 786–797.
63. SimilarWeb Identity. SimilarWeb Identity. URL: <https://pro.similarweb.com/#/digitalsuite/home> (date of access: 09.05.2024).
64. Sirugue, C. Industry 4.0: An opportunity to re-industrialize Europe. The European files, *Industry 4.0: The New Industrial Revolution for Europe*. 2017. Issue 45. URL: <https://www.europeanfiles.eu/wpcontent/uploads/2017/05/The-European-FilesIndustry-4.0-Issue-45-january-2017.pdf>.
65. Social Media Strategies for Dynamic Library Service Development. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=2011&context=libphilprac>.
66. What is WorldCat? *WorldCat*. URL: <https://www.worldcat.org/whatis/default.jsp>.